

De septimo

periculo possit differre: exigere tamē nō debet in predictis tēpibus. i. Lho. vij. Nolite fraudare inuicē: nisi forte ad tēpus de sensu vt vacetis oratōi. Nam ppter dies pcessionis z ieiunioꝝ conuenire nō debent. quia etiam a licitis abstinedum est vt facilius impetret quod postulat. xxxij. q. iij. Christiano. Idē dicit de temporibz festiuis. xxxij. q. iij. Quotiescūqz. Ita qz qui reddit illis tēporibus nō peccat Sed q̄ exigit aliqua infirmitate: vt puta ꝑcupiscētia ductus sine cōrēptu temporis siue ecclesiastice exhortatōis vel ordinatōis vel alit̄ peccat. Concordat Thomas. Sz ex istis elici potest q̄ q̄ ꝑtinaciter z ex contēptu temporis sacri vel ordinatōis ecclie debitum exigit istis diebus peccat mortaliter. sed nō ista psona que reddit debitum: cum tamen potius ob reuerēciam dei z sanctorū abstineret. Ergo acriter arguendi sunt illi pertinaces z obstinati qui temere exigunt debitum illis diebus sine omni timore dei.

De septimo p̄cepto

On furtū facies. A Ubi fm Augustinū prohibet omnis ꝑtractatio rei aliene ꝑueniens ex cupiditate vel iniuria

Et sic q̄ illud p̄ceptū peccat. xvij. genera hominum. Et sunt ꝑmi raptōres qui aliena violēter rapiūt. Et tales raptōres in tribz ꝑiores sunt diabolo ꝑrimo quia diabolus solum torquet in furturo eos qui hīc male agunt. Sed illi econuerso plus torquent z spoliāt bonos q̄ malos. Unde Esaie. lix. Qui recessit a malo ꝑede patuit. Et puerbꝝ. xxxix. Viri sanguinm oderūt simplicem. Diabolus iustificare se ꝑt in cōparatione istozum dicens. Ego afflixī in inferno solum illos qui meruerūt Illi econuerso illos spoliauerūt q̄ nūqz meruerunt. Secūdo quia diabolus timet

angeluz hominīs z signū crucis z aquā benedictam z nō violēciam facit hominī in corpore Sed raptōres nec timēt angelum nec etiā ipm̄ deuz nec signū crucis: nec aquā bñdictam: sed etiā suā seuitiam exercent violenter in hominez eum spoliando. Tertio quia in inferno punit diabolus vbi est ꝑꝑus loc' tormentozum. sed illi in mundo vbi de' dicit hominī libertatem de se z suis rebz facere fm̄ voluntatem. Ergo merito illi raptōres possunt dici angeli diaboli missi in mundum ad faciēdum illud in mundo quod facit diabolus in inferno Ergo dicit eis in iudicio extremo. Ire maledicti in ignem eternum qui paratus zc. Unde querit̄. vtrū rapina grauius peccatum sit q̄ furtum Respōdeo fm̄ Thomam in summa. q. lx. art. ix. q̄ sic. Quia violētia magis est ꝑtra voluntatem q̄ ignorantia. Item ꝑ rapinam nō solum infertur iniuria alicui in rebus. sed etiā vergitur in quādam persone iniuriā. Quia autem homines iniqui minus verecūdantur de rapina q̄ de furto: hoc est ex eo quia homines sensibilibus inherentes magis gloriantur de virtute exteriori que magis manifestatur in rapina: q̄ de virtute interiori que tollitur ꝑ peccatum Et ideo minus verecūdantur de rapina ¶ Sciendum autem q̄ non solum raptōres sūt qui rapiūt: sed etiā qui ꝑcipiūt z cōsulunt: z qui eos scienter ad hospitia recipiūt. z qui inde comedūt vel bibunt. vel qui ꝑ suis debitis furtum vel rapinam scienter recipiunt: tales tenentur ad restitutionem partis quam habuerūt ¶ **B** ¶ Si dices. Quid faciet vxor raptōris vel furis: potest ne comedere de rapina vel furto? Ad hoc dicendū si maritus habeat aliquid de iusto. de istis rebz debz mulier separatim expēdere z victum sumere Si vero nihil habeat nisi de rapina: vel si sit aliquid de iusto. hoc tñ ita ꝑmixtū est q̄ discerni

precepto

non p̄t: tūc m̄lier fm̄ doctores nō debz
 de rapina comedere v̄l de furto: s̄ alium/
 de sibi victū querere: v̄l a cōsanguineis
 z amicis: v̄l labore manūū: vt etiā que
 rendo elemosynas hostiatim vt d̄t Ho
 stiensis. Si aut̄ maritus sit ita mal⁹ q̄
 oīno cogat eam viuere d̄ rety rapt⁹: nec
 etiā possit sibi aliū de victū conq̄rere: tūc
 ne fame moriat: restat ei tripl̄x remediū
 Prīmū q̄ viuatur d̄ dote v̄l de sp̄salicio.
 H̄ aut̄ dicit glosa. in hoc casu p̄t recupe
 rare dotē: etiā stante matrimonio. Se
 cundū remediū est vt d̄nūciat ep̄o q̄ p̄t
 cōpellere maritū vt pascat vxorē d̄ iusto
 q̄. i. Si peccauerit v̄l cōmittat eam
 alicui p̄sone honeste: que de honesto lu
 cro sibi prouideat: vt habet extra de p̄i
 gnoribus. Ex litteris. Tertū remediū
 est si sit rā in arto posita q̄ de nullo alio
 possit sibi victū exq̄rere v̄l inuenire: tunc
 p̄riuiere d̄ rapina: quia necessitas legē
 non h̄t. Et quicquid sic exp̄derit: dolen
 ter sumat z tyratur sc̄dm q̄ parat⁹ p̄t ad
 subleuandū solū necessitate z p̄ponat fir
 miter restituere q̄ citius poterit quicqd̄
 inde sumpserit. Semp̄ tñ vxor tenet v̄l
 ro debitū reddere in casibz sup̄ adictis:
 z econuerso. Est tñ sciendū q̄ quāuis
 vxor de oue v̄l boue v̄l alia re rapta in
 specie comedere non poterit extra casuz
 vltimē necessitatis: tamen ea vendita d̄
 p̄cio nutriri p̄t: cui⁹ rō est. Cū em̄ res ra
 pta venditur: tunc in p̄cio d̄tō vitū fur
 ti vel rapine purgatur p̄ hoc q̄ emēs vo
 luntarie dando p̄ciuz trāstulit d̄nūm
 Unde p̄ciū illud licite quilibet p̄t reci
 pere ab eo nec tenet restituere. Quidaz
 tamen magni doctores dicūt q̄ vxor li
 cite p̄t v̄l rebz sic p̄mixtus: d̄nū tñ in mēte
 habeat q̄ libenter v̄llet viuere de licitis
 acquisitis. Sciendū aut̄ q̄ nulli hoī
 licet comedere de rapina z furto p̄t q̄
 in necessitat̄ articulo: nec elemosyne d̄a
 de sunt de talibus: sed restituende s̄t he
 redibz. Unde legit q̄ quidam miles ra
 puit pauperi viduē yaccā. Que. cuz

fleret z instanter p̄tererit eiy acaz resti
 tueret p̄t paruos pueros q̄s habuit.
 R̄ndit. Si ego tibi eam non accipere
 tunc ali⁹ sequens me tibi eā acciperet: et
 sic yaccam retinuit z recessit. Post mortē
 eius punit⁹ est a diuersis demonibz. Et
 vnus eū inter ceteros incessanter z infa
 tigabiliter puniuit. Tunc ille d̄natus
 dixit ad talem demonē. Cur me tam cō
 tinue p̄sequeris z punis magis q̄ aliq̄s
 alioz? Respōdit Si ego nō facerē tunc
 ali⁹ faceret. Hec sunt p̄ba q̄ ptulisti d̄nū
 pauperi viduē yaccam recepisti z violen
 ter rapuisti. **L** Sciunt qui p̄
 idēbitas exactōes a subdit⁹ bona extor
 quent. Vbi sciendū q̄ licite vltra debi
 tum cēsū null⁹ d̄nū p̄t aliquid extorq̄
 re a subditis sine p̄ccō. Ex causis tñ ra
 tionabilibz p̄t petē moderatū subsidiū:
 d̄mō hoc petat sine exactōe. Et p̄i
 mus casus q̄ vltra cēsū d̄nū licet pete
 re moderatū subsidiū: est p̄ defensione
 patrie: vt puta cū patria iniuste ab ho
 stibz inuadit: tunc em̄ subditi non soluz
 tenent res suas impartiri: sed etiā tenen
 tur ad hoc corporalit̄ laborare. Sc̄ds
 casus si sit capt⁹ in iusto bello. Terti⁹
 si ex iussu p̄ncipis v̄l pape v̄l p̄lī debe
 at ire z tra hereticos v̄l paganos. Quar
 tus est si debet filiū militare v̄l filiam
 desponsare. In oibus his z similibz p̄t
 licite a subditis petere subsidiū modera
 tum. Sed si d̄nū vult ludere in aleis z i
 alijs vanitatibz vult expendere vltra vi
 res: p̄ter tales causas non licet quicq̄
 exigere a subditis: z si exegerit tenetur re
 stituere fm̄ Buil. extra de consue. i fine.
Sciendū q̄ qui vltra debitū cēsū
 accipiūt a subditis nisi in casibz cōcessis
 z iam enumeratis: p̄ditores dicunt. Et
 rō est: q̄ eandē fidem debet d̄nū subdi
 to: quā subditus d̄nū. Sed si subditus
 capi faceret d̄nū: v̄l aliud malū ei face
 ret: diceretur p̄ditor. Et si e est de d̄nū
 quo ad deū. Sed si diceres si non esset
 meus subditus nō facerem. Respōdeo

De septimo

Nō ideo cū tibi dñs cōmisit vt eū spoliā res: fvt eū pregeres. Et tal est dñatio diabolica q̄ affligit subditos suos fuitentes sibi illos magis q̄ sibi magis fuitēt. Itē tales iudicium dei sine misericōdia merent: qz talit̄ exhibebit se eis dñs q̄ les ipi se exhibuerūt suis subditis. Vñ Luc. vi. Eadē mēsurā q̄ mensi fueritis zc. Vñ exemplū legit q̄ qdē miles habuit p̄zem z m̄em q̄ multū fuerūt misericordes z timēres deū. Sz parētibz defunctis fili⁹ fact⁹ est opp̄sor subditozū z pauperū: z cū argueret ab amicis z religiosis q̄re tantū spoliaret suos paupēs subditos. Rñdit: oues n̄e sunt: ideo debem⁹ eas tōdere z vtī eis. Tādē volēs eū d̄s ab hoc errore reuocare pp̄ fuitū qd̄ in iuuetute sibi exhibuit misit ad euz angeln̄ q̄ rapto eo oñdit ei pulcherrimū palatiū in q̄ erāt hoīes vestiti aureis vestibz z cantabāt dulcissime: z oīa gñā ozganozū audiebant in palatio illo: q̄ audiens tantū gaudiū volebat intrare z repulsus est a custode porte dicēte. Quōvis intrare istud mū dissimūz z pulcherrimū palatiū cū habeas vestē sanguinolentā. Qui cū respexisset vidit se respersū sanguine. Qui angel⁹. Iste ē sanguis z labor pauperū quē tu violent⁹ z sine iure exactōes faciēs i subditos accepisti. Si igit̄ vis intrare istud palatiūz reijcias a te istā vestē: Qui ad se rediēs vitā in meli⁹ cōmutauit z oīa iniuste recepta restituit z postea eis multū misericors fuit z vitā suā in bono finiuit. Tertij sūt q̄ ppter debita dñozū ciues z alios subditos indebite pignorant qd̄ est rapina corā dō qñ scies pauperū indebite pignoratur dimissis rebz pncipaliū debitorū. s. dñozū. Sed heu iam cōe est q̄ rustiaz mercatores totam guerrā luunt: qui nunq̄ causamyl occasiōem ad hoc dederunt: Et tales paupes merito essent martyres xpi: si patient hoc sustinerēt: z euz sibi a pctis cauerēt. **D** **Q**uarti sūt q̄ mercedē aliozū iniuste detinēt z cō-

seruant. Vbi sciēdū q̄ iniuste detinēt res mercedē alienā triplr peccāt z triplr malū incurrit. Primum est q̄ iram dei quissimē se puocant: qd̄ pz. qz illd̄ eynū pccm de clamantibz: z in auribz dei clamorē diuēvltiōis iugit̄ expostulantibz. Dicit̄ em̄ pccm clamare: qz sua enormitate deū puocat ad vindictā. z talia peccata sūt q̄tuor: vt pz sup. v. **B.** **C.** Quīti q̄ vtunt̄ re ap̄ d̄ ipos deposita vlt̄ et̄ ip̄sis accōmodata ad aliū vsū q̄ eis concessa est. Vt etiā vtunt̄ pignore: tales furtū cōmittūt z cōtra dei pceptū faciūt. **E** **S**exti sūt sacrilegi q̄ re sacraz furant̄ siue auferūt de loco sacro siue nō sacro: vt pz. xvij. q. iij. q̄sq̄. Et tale furtū d̄: pp̄ie sacrilegiū: qd̄ etiāz cōmittit̄ euz q̄s facit̄ iniurias clericis vlt̄ p̄sontis ecclesiasticis: eos. s. detinēdo vlt̄ eozū res auferēdo: tales em̄ sacrilegi sūt ex cōicari ip̄o facto z puati pceptōe sacramētozū. Que rit̄ vt̄ reliquie scroz̄ possint furtiue subtrahit̄ honorabili⁹ reponant̄: Rñdeo fm̄ Guil. nō. nam sacrilegiū est q̄rit̄ scum q̄ auferit̄ sacz d̄ sacro: vlt̄ sacz d̄ n̄ sacro. Et nota q̄ reliq̄as emere vlt̄ v̄edere fm̄ Raymundū symoniacum est. **S** **S**eptimi sūt qui furtum cōmittunt. Vnde queritur vtrum in re parua committat̄ furtum sicut in re magna. Respōdeo q̄ sic qz in furto nō qd̄ ablatū est f̄mens furantis attendit̄. xiiij. q. vi. c. vi. Et hoc intelligendū est qñ volūtas ē talis q̄ etiā maiora subtraheret si possz. Vt qñ ex ablatōe parue rei dñs itelligitur grauari. Nam sic d̄ Tho. fa fe. q. lxxvi. Si aliq̄s res minimas furtiue accipiat per quas homo n̄ reputat̄ sibi nocumētū inferri: z ille q̄ accipit possit̄ p̄sumere hoc nō esse p̄tra voluntatez dñe excusat̄. Alias furtū semp̄ est peccatum mortale qz est p̄tra dilectionez p̄xiimi cui infertur nocumētuz. Vñ etiā in talibz minimis si quis habeat animū furandi z inferendi nocumētuz p̄xiimo erit peccati mortale: vt Tho. ibidē dicit̄. Hoc

precepto

summe aduertendum est q̄ non solū fur-
tum notabile: sed furtum paruū est picu-
losum homini. Vñd̄ si decem furarent
vnam aucam z eam comederent q̄libet
tenetur restituere partem que cum con-
tingit si vult indulgentiam z remissionē
peccatorū consequi. Similiter intelligit̄
de his qui gramina de pratis aliorum
metunt: vel cum pecoribus suis scienter
damna proximis in segetibus vel pra-
tis inferunt: Item qui fructus arborum
vel rapas agrorum subtrahunt cō-
travoluntatem proximorum. Item ve-
natores qui cum equis et canibus suis
hominibus in segetibus z frumētis suis
damna inferunt. ¶ Item vectores qui
cum curibus suis per sata agrorum va-
dunt z sic eis damnum inferunt z sic de
alijs. Item rustici qui quādoq̄ agros
aliorum proximorum sibi contiguos cum
aratro diminuunt: z suos augmentant.
Vñd̄ exemplū in dialo. cesarij. vbi le-
gitur q̄ rustico cuidā mortuuro diabolus
assistens palum igneum in os eius mit-
tere minabatur. Ille culpā nō ignorās
quociq̄ severtebat semp̄ diabolū p̄sen-
tem vidit qui habebat palū: iste quidez
cuidam vicino suo subtraxerat de agro
ei⁹ vt agrū suū augmentaret. Ad quez
cogēte iā dicta necessitate suos amicos
transmisit ablata restituere pmisit z ve-
niā postulauit. q̄b̄ illerūd̄it. Nō igno-
sco: sinitē eū hñ torqueri. Itēz teret vt
prius: z itēz mittit nuncios vt prius: sed
veniam non consequitur. Tertio cuz la-
chrymis venientibus z dicentibus: q̄ miser
ille non pōt mori nec viuere. Respondit
Vodo beneyndicat⁹ sū: modo remit-
tam. Ab illa igit̄ hora omnis terror dia-
boli abscellit. ¶ Et exemplū d̄ pa-
rentibus qui debēt pueros suos fideliter
informare q̄ ip̄is nec alicui alteri homi-
ni aliquid subtrahant z furtiue recipiāt
Vñd̄ legit̄ q̄ quidam puer defunct⁹ ē
z iudicā p̄sentatus: quez puer quasi per
velamen cōtemplabatur: multumq̄ ei

seuerus v̄t debatur. Diabolus autē cum/
dem puerum accusabat dicens Domie
iudica s̄m iusticiam: quia puer iste ger-
mano suo obulum furatus est: nec inde
fecit penitentiam: nec restituit ablatum
Lui dñs. Vñd̄ vt p̄ tantillo hñc pu-
erum damnarem? Supplicantibus p̄
puero quibusdam sanctis quibus puer
seruierat culpa pueri remittitur. H̄ ad p̄/
ceptum iudicis puer ad puteum igneū
p̄icitur: in quo tantaz penam sustinuit
q̄ postmodū hanc verbis exprimere nō
potuit. Postea de puteo extractus iudi-
cem iocundum z dulcem inuenit. Data
q̄ sententia anima corpori restituitur. z
obulum soluere iussus est. Et miraculis
cunctis qui aderant per signa que in eo
inuenerunt verbis eius compulsi sūt cre-
dere. Item q̄ homo post hanc vitā pu-
niatur pro minimis rebus patet p̄ tale
exemplū. Nam filius cuiusdam duasse
decedens confessus est (q̄uis t̄m̄ est
nouem annorum) qui post mortem ap-
parens dixit matri sue se esse in valde
magna pena purgatorij: quia nō soluis-
set quedaz debita que accomodauēat a
familia patris sui ad ludos faciendos z
globos emendos: nec de hoc memor fu-
it in morte vt soluisset tales hallēses. Et
petiuit a matre vt pro se solueret: z sic pe-
na sua finem haberet. Respondit seli-
bent velle facere. Et inquisitione facta fe-
cit omnes tales hallenses soluere famu-
lis z famulabus suis: qui et illos hallen-
ses concesserant. postmodum autez pu-
er apparuit matri in magna claritate iū-
mans q̄ esset liberatus a pena: z posit⁹
in felicitate maxima.

¶ De vxoribus q̄ furā-
tur viris suis.

Et autē sūt vxores que furant viris
suis: et res virorum furtiue
subtrahunt: de ip̄is contra vo-
luntatem virorum seu maritorū elimo-
synas faciunt: quod fieri non debet. vñ
de scribitur: xxxij. q. iij. Añhil. zc. Sz

De septimo

num qd vxor in aliquo casu potest facere elemosynā sine licentiā viri. Rūdeo q sic: z hoc in triplī casu. Primo si vxor fuerit lucratua: Scōdo si habuerit res parafernales z p̄rias preter dōrē vbi huiusmodi parafernales locū d̄ cōsuetudie habent vxoris sunt: p̄t de illis etiā iūto marito elemosynā facere Tertio si faciat elemosynam de rebz sue dispensatiōni cōmissis: puta d̄ panes vino z h̄mōi Cnam de approbato more h̄ solēt ad dispensatiōem vxoris pertinere potest z debet facere elemosynas: moderate tamē q egestatem conungi non inducat. Et debet sibi formare conscientiam q non displiceat viro: lz aliqñ displicēit z phibuit. Quia aliqñ phibent vt rēperent vxores: non tamen ex toto sed ab excessu. Potest etiā sibi formare conscientiam ex miseria paupis: cogitans q si maritus videret placeret ei q sibi fieret elemosyna. **Q**uid tunc dicendū est de illis mulieribus que furantur maritis: z illa supfluet inutiliter expēdunt scz in superbia vestium vel cinguloz vel peploz z etiā quandoq; in conuiuijs cum viri absentes sunt multa expēdunt: qd ē contrariū capitulū de regula matrimoniali. Quia existētes in matrimonio debent sibi h̄nūcem esse fideles in rebz temporalibz z ynus non subtrahere aliq; z inutiliter expēdere. Item reprehendendi sunt isti parci viri qui recludunt oīa bōa sua ab vxoribus nullā eis potestatem cōmittentes tanquā ancille z famle. Illi facere deberent solū qui habent vxores tales quales: ne occasio mali eis eēt potestas talis rerum temporalium Sed eis qui p̄bas z h̄onestas: z timētes deū z cōscientiosas: etiā p̄bas vxores habēt non est faciēda talis reclusio. Quia ex hoc datur talibz mulieribz occasio furandi: quia oīa debent esse illis cōmunia si mul scz tā viro q; mulieri: exēplo p̄mitte eccle: vt d̄ Actū. 4 Erant ill' oīa cōia Si ei hoc oīibz xp̄tians fuit: multo for-

tius debet esse illis qui sunt simul in matrimonio. Hoc etiā videt ch̄s approbare in euangelio dicens. Jā non sunt duo sed yna caro: Ex hoc sequit q multo minus res illoz debēt esse diuise Scienduz autē q mulier p̄ba z honesta z misericors quandoq; facit hoīem crudelez piū z misericordem. Exemplū legitur q quedam nobilis d̄na multū compatiēbatur infirmis maxime tñ leprosis Vir autē nobilis z potēs tantū abominabatur leprosos q eos videre non poterat. Qui quadam die equitabat ad venationē. Tūc quidā leprosus appares ante ianuā suā id est illius nobilis z rauca voce clamare cepit. Quē mox vt d̄na audiuit ad eū descendit z q̄siuit si vellet cōmedere z bibere: Et ille. Ecce hic crucior vehemētis solis ardore nō manducabo neq; bibā nisi me tuleris in domū tuam. Et illa: Nunquid nosti quātū do minus me? abhorreat leprosos: z ipse cito rediet de venatōe: z si te in domo iueniret: forsā me z te interficeret: Illo gementez plorante: d̄na non potuit ei la chrymas sustinere: sed p̄rijs brachijs in domū portauit: eūq; rogauit vt comederet: nullo mō voluit nisi eū d̄na in p̄riam camerā z in p̄riū lectum deferret. Ibi em̄ desiderabat quietescere anq; cōmederet. Dum ergo illa gemitū z fletuz eius tantū ferre nō poterat portauit euz p̄rijs humeris ad camerā suā: z in lecto suo eū quietescere fecit: z cooptorio p̄ci oso corpus ei cooperiens. Et ecce vir de venatōe veniens dixit mulieri. Ap̄i mihi cameram illā vt quietescam post estū solis. Tūc illa aliquantuluz tardaret timēs d̄ morte leprosi z sua: d̄ns euz magna indignatiōe camerā intrauit: z sat cito post reuersus ad vxorē ait. Vō in q̄t bñ fecisti q lectū meū optime p̄passi: h̄ miroz vbi talis sp̄s aromaticas reperisti q̄bz tota camera respersa est tāto scz odore suauitat; qz mihi visum ē q fueris in paradiso. Quo audito m̄ter q nō nī

precepto

si morte expectauit: ingressa camera ita
 iuenit: Leprosū minime iuenit: q̄ p̄ ad/
 miratōez miracū magnitudie oīa p̄ or/
 dinē marito itūmauit. Illeualde cōpun/
 ctus q̄ p̄us q̄ si leo fuit: māsuescere cepit
 sicut agn⁹ z postea paupes z maxime le/
 prosos sp̄ dilexit: z vitā suā cū uxore sua
 in bono finiuit. **Uñ** ap̄ls. i. Corin. 7.
Saluat̄ vir infidelis p̄ mulierē fidelem
F **N**on sunt serui z ancille q̄ res
 dñoz suoz furtiue z inutilit̄ cōsumūt vl'
 etiā de rebz dñoz ip̄is iuitis elemosynā
 faciūt. Tales em̄ p̄pter piā intērdem a
 peccō mortali non excusant̄. **Uñ** querit̄
 vtz fuisyl' ancilla i aliquo casu possit
 elemosynas facere de rebz dñi sui. **Rñ**/
 deo fm̄ **Thoi. 4. dist. 15.** Serui ancil/
 lez famuli nō p̄nt elemosynas dare d̄ re/
 bus dñoz suoz sine eoz cōsensu nisi pa/
 nēvel brodiū z hmoi q̄ nō inferunt sensi/
 bile nocumētū. **Itē** rephendēde sūt q̄/
 dā ancille q̄ p̄mittit̄ q̄nq̄ cōmestibilia
 p̄ire sicut brodiū pulmētū z hmoi q̄ no/
 lunt laborē h̄euer pauperibz talia serua/
 rent z ip̄is darent: q̄uis quandoq̄ dñs
 vel dña illd̄ libent̄ videret: z eis bñ pla/
 cerez. **S**z iste ancille p̄t̄ p̄gritā suā no/
 lunt illa fragmenta colligere q̄ sup̄sunt z
 pauperibz erogare: h̄ potius canibus z
 porcis tribuunt: z sic paupes egere per/
 mittūt. **E**t de his d̄strictā rōem reddi/
 turū sūt deo oipotētī q̄ pauperibz vtilia
 fuissent si eis distribuissent. **Itē** rephēn/
 dendi sūt furt̄ ancille q̄ furtiue bōa do/
 minoz suoz subtrahūt z ea crapulose cō/
 sumūt faciētes iuuia. **P**ostq̄ domin⁹
 z dña dormitū iueit: tūc p̄mo tales lau/
 te i comedēdoz bibēdoz viuere incipiūt.
Tales em̄ tenent̄ p̄fiteri z dñis suis sa/
 tisfacere cū alias habeāt satis cōmede/
 rez bibere. **I**tē etiā rephēdēdi sunt
 dñi z dñe q̄ fuis z ancillis nō necessaria
 sua administrāt: z eos in laboribz nimis
 aggrauāt z eos vilipendūt p̄bis z factis
 maledicēdo eis vl' alias iurias irrogan/
 do. cū tñ xps dicat i euangelio **Qd̄ vni**

ex minūis meis fecistis zc. **D**ecim⁹
 sunt artifices z mechanici qui opera suz
 fraudulenter faciunt. z sic p̄ximos suos
 decipiūt: malū p̄ bono vendētes. **C**on/
 tra quos dicit̄ p̄pha. **Ue** qui dicit̄ bon/
 num malū z malū bonū. **U**erbi grā si/
 cut faber q̄ p̄mittit̄ se facturū aliquid d̄
 bono ferro: z oppositū facit. scz de ferro
 minus bono **S**imiliter sutor q̄ p̄mittit̄
 se de bono corēo facturum calceos siue
 ocreas. z oppositū facit. **E**tiam ip̄i sar/
 tores q̄ scissuras nouas inueniūt z nouē
 tates in scissionibus vestimētōz. qz fm̄
 Henricū de hāssia sup̄ **Beneditm.** **Nō** lē
 cet excogitare tales nouitates z vanitas/
 tes. z multo minus licet eis facere z p̄p̄/
 parare: nisi causa exp̄oscat **Rō** huius ē
 quia nullus debet puocare p̄ximum ad
 peccatum vel inuare ad vanitatem. **E**r/
 go q̄ excogitāt z q̄ faciunt nouitates ta/
 les quibus ad peccandū vtunt̄ hoies p̄/
 ricipes erūt illoz peccatoz. qz qui occa/
 sionem damni dat: damnū dedisse vide/
 tur. **I**tem artifices q̄ nimis pro salario
 recipiūt plus scz q̄ meruerūt. **Itē** artiff/
 ces z laboratores q̄ statutū z consuetum
 p̄ciuz recipiūt: h̄ infideliter laborāt z de/
 lidiose. qz quādoq̄ p̄ tres dies laborāt
 quod in duobz p̄ficere possent. z sic de
 alijs. **E**t tales hoies penitere z cōfiteri
 debent p̄ hmoi excessibus. quia vnus/
 quisq̄ redditurus est rationē in die iud/
 icij de suo labore et de suo artificio.
U **D**ecim⁹ sunt inuētores rerū
 quia qui rē inuētā nō restituit̄ raptor
 iudicatur. prout legitur. **xxiij. q. v. ca. p̄**
mo. **S**i quid inuenisti z non restituissti
 rapuisti. **U**nde **Augustinus** de verbis
 apostoli. **Quod inuenisti z non reddidisti**
rapuisti. quantum potuisti fecisti. qz
 nō plus potuisti. ideo nō plus fecisti. q̄
 alienum negat si potuit tollit. **Uñ** etiā
Origenes sup̄ **Leuiticum.** **M**ulti sine
 peccato putāt esse. alienū cū inuenerint
 si teneāt: z dicit̄ deus mihi dedit. **I**nō
 debeo reddere. **D**iscant autē peccatum

De septimo

sile efferapie si qd inuētū n̄ reddat. Ad
H̄ aryt ille q̄ rē alienā iuenit euadat pe/
nā furti: t̄ sic fm̄ Henricū d̄ firmaria: d̄
publice denūciare q̄ ille cui⁹ fuit res ve
niat: z si certa iudicia exp̄ssēt sibi reddat
vl̄ fm̄ Hostien. Si ille n̄ uenerit cuius
res fuerit: erroget p̄ anp̄ib: vl̄ ip̄e idē in
uētor: tenere p̄t illā rē si ē idigēs z paup̄.
Et h̄ fz q̄sdā autoritate penitentiarij sui
seu sui diocesani si forte sibi retinuerit di
sp̄esatōem talū rez q̄ dicunt vage resti/
tutōis. **D** **D**uodecimi sūt ho/
spites q̄ vulgarit̄ dicunt. stubenreuber.
q̄ nimii cōputāt hoib: secū comedētib:
z hospitib: **Q**z tales debēt moderate
hospitib: suis cōputare Sic tñ q̄ eis p̄
laborib: z occupatiōib: suis satisfiēt: qz
q̄cūq; tal̄ vltra debitū z nimis excessiue
suos p̄ximos taliter exactionando ag/
grauat nimii cōputādo scient̄ z ex p̄o/
sito tenet ad satisfiēdoez talū **S**cient̄/
dū etz q̄ isti hospites p̄t lucz tpale pre
parant cibaria phibita atq; illicita suis
hospitib: q̄ st̄ fortes z saniz bñ possēt vt
cibo q̄ dragesimali. p̄cipies se faciūt illo
rū peccoz Verbi gr̄a. Sic reptū ē in q̄/
dragesima iyna q̄ta feria i q̄ fuit anga
ria: z cuz h̄ fuit vigilia ap̄l̄i Barthie q̄
p̄les fortes saniz robusti v̄l sūt d̄ lactici/
nys z alias habuissēt sufficiētā d̄ ab q̄/
dragesimalib: i q̄ n̄ modicū peccāt rā co
medētes q̄ ex illi q̄ administrāt p̄t lucrū
eis talia ferca. Et rō ē: qz i tota q̄ drage
sima fm̄ Thomam sc̄da sc̄de. q. c. lviij.
interdicunt vniuersalit̄ oua z oia lacti/
cīna. **A** **T**redecimi sūt q̄ plebanū
defraudāt in oblatōib: z decimis z alijs
sibi de iure debitis. Et de hac materia
h̄ sup̄. 4. **S**. Itē q̄ cēsum subtrahunt
suis dominis. Quia secundum Henri
cum de firmaria. Censum illum qui fu
it ab initio rei imposi⁹ sine dolo z frau
de integraliter debent soluē. Et qui de
hoc aliquid subtraxerit: peccat mortali
ter **I**tem qui thelonea vel vectigalia
dominis suis fraudulenter subtrahunt

qui omnes tenentur ad restitutōem: d̄
modo tamē tres p̄ditōes habeāt h̄mōt
vectigalia. Prima q̄ imponant̄ aucto
ritate p̄ncipis. Secunda q̄ subsit cā ra
tionabilis p̄pter quā fuerūt imposta. Itē
cut p̄ pace faciēda vel p̄ via publica re
paranda Tertia q̄ sint moderata. quā
sic tollerāda sunt: extra de verboz signi
ficatōib: **Q**uerit: vtrū laicus a cleri
cis possit exigere pedagū. Respondeo
q̄ ecclesiastice p̄sone ad pedagia que dan
tur a trāseūtib: z guldagia q̄ dant̄ pro
conductu per terrā alicui⁹ vt securi⁹ va
dant: ad talia penitus nō tenent̄: nec eti
am pro rebus quas non causa negocia
tionis deferūt z deferri faciunt. Et in
hibetur ne ab eis talia exigantur: cōtra
ria consuetudine non obstāte. al̄s qui
taliam exigūt si sunt p̄sone seculares: sunt
excōmunicati ip̄o facto. Si collegium
vel vniuersitas castrū vel ciuitas ip̄o fa
cto subijctur interdico nec a p̄dict̄ ab
solui possunt nisi plene restituerint z t̄n̄s
gressioni satisfecerit: extra de censu. c. q̄
li. sexto. z in clemētis eodē titulo p̄nti

C **Q**. xij. ḡna mercatoz
damnant.

Q **V**artidecimi sunt mercatoes. q̄
mentiēdo z decipiēdo emunt et
vendūt. Unde querit̄ q̄ntum
illi peccant q̄ nec emere nec vēdere noue
rūt nisi cū mendacijs z iuramētis: R̄n̄
deo fm̄ Ray. Quoties causa decipiē
di p̄iurāt vel mentiunt̄ scienter: peccāt
mortaliter z tenent̄ ad restitutōem **S**c̄
endū q̄ hoc nō solū itelligit̄ de magnis
rebus: h̄ etiam de p̄uis. vt patet in qui
busdam hoib: qui puas res habent
emere vl̄ vendere. z tamen in eisdē mul
tipliciter mentiunt̄ z proximos decipiūt
Sed si dicas: verum est quod iuro: **R**e
spondeo q̄ peccas in hoc q̄ sine necessi
tate iuras. z nomē domini d̄i cui inua
num assumis. Sed si iterum dicas: nō
credūt mihi nisi iuramēto: Respondeo
nō est laudabile in te q̄ sic te exhibuisti

precepto

q nullus verbis tuis fidem adhibeat: nisi hoc quod loquaris ei cum iuramento affirmes. Et iterum dicis. nulli creditur amplius nisi iuret. nec aliqs potest iam vedere vel emere nisi iurauerit. Respondes. nō est vniuersaliter verū. quia plures boni viri emūt z vendūt: z tamē nullo modo iurant: etiā in magnis et arduis emptiōibus. sed simplici verbo affirmant vel negāt s̄m dīctū ch̄risti qui dīcāt. Sit sermo vester est est: non non. Unde exemplū legitur in dialoگو Le sarij q duo ciues colonienses inter cetera peccata sua confessi sunt duoz peccatorū genera: que quide in se sunt valde magna: licet ppter vsum mercatoribus his diebus parua videant z quasi nulla. videlicet mendaciū z piurium. Domine inqunt pene nihil possumus emere vel vendere quin oporteat nos mētrī iurare z sepe piurare. Quibz cum diceret plebanus: peccata ista valde sunt graua z a saluatore prohibita ipō dīcēte. Sit sermo vester est est: nō non. Responderūt: nos non possumus hoc preceptum in negociatōibus nostris custodire. At sacerdos. vtamini cōsilio meo et bene cedit vobis. Et nolite mentiri neqz iurare. sed sicut mercatū vestrū vultis dare sic eū laudate. Et promiserunt ei q temptare vellent vno anno. hoc em̄ sacerdos petiuit ab eis Impedienti igitur eos sathana: qui semp saluti humano aduersatur pene nihil illo anno vedere potuerūt. Reuersiqz anno reuoluto ad suū plebanum dixerunt. Obediētia huius anni fuit nobis multū damnosa homines a nobis defluūt nec aliquid sine iuramēto vedere possumus. Tunc sacerdos Nolite timere quia temptatio est z fixum tenere in corde vestro q nulla aduersitas nulla paupras vos a tali proposito auertet. z dominus vobis bñ dīcet. Qui ex verbis suis compūcti promiserūt q custodire vellent eius consiliū am diuinūqz preceptum per omnes dī

es vite sue: etiā si oporteret eos medicare **D**ira res: statim dominus immisam compescuit temptationem. z ceperunt omnes homines eos plusqz ceteros mercatores frequentare: z facti sunt in breui diuites ita vt mirarent. Et reuersi ad suū confessorē gratias egerūt. eo q per eius salubre consiliū a tam grauibz peccatis fuerūt exonerati. z insuper in rebus ditati. **P** **S**ecūdi mercatores sunt qui in statera deliquit et hoc fit tripliciter. Primo cū quis habet diuersa pondera sic q vendit ad minus z emit ad maius. Secūdo cum habet mensuram iustam z pondus iustum. sed scienter male mēsurat. vt caupones q replent mensuram cū spuma z etiaz q dīgitum libze supponūt. Similiter pānicide q cū pollice vlnam retrahūt. z sic de alijs. Tertio quādo quis habet iustam libram z mēsuram. sed facit vt res ponderosior sit tpe veditiōnis. vt q lanā aspgit aq vel pip ad cellare p̄tat. Et vñ nū qd vēdūt cū aq limphāt. z sic d alijs **D**uplex damnū hēbūt tales Primū tēporale. vñ Deut. xxv. Nō habeb in sacco tuo diuersa pondera. Et post. vt viuas lōgo tpe. Sic p oppositū cito moriunt z iū faciētes. Et etiā res male acqsite cito pdunt. Scdm̄ est spūale dānū qz cū scriptū sit. p q hō peccat p hec z puniet Qui igit in statera peccat merito in statera michaelis puniet. vbi tunc mala eoz in magno pōdere: bona vero eoz rū nullū pōderis esse videbunt **Q** **T**ecij mercatores s̄t q ppter dilatio nē tps res vendūt maiori p̄cio q̄ valēt vel valē p̄nt. nisi dubiū sit q merces vēdite tpe solutiōis debeāt plus vel min⁹ valere. qz tūc licite p̄nt vendi in tāto pl⁹ q̄nto estimat q debeāt valere tpe solutiōis Et h̄ intelligesi iste veditōr iā nōlebat vēdē merces suas: h̄ intēdebat fuare vsqz ad illd̄ tps z tūca p̄mo vēdē Lū em̄ veditōr statuat in corde. p q̄nto velit rē suā dāc. n̄ p̄t p̄t dilatoēz p̄cū augmē

De septimo

tere. Verbi grā: si quis tam vellet vendere equū unū p̄ decē florenis p̄mptis et si p̄pter dilatoem ad dimidiū annum dat eū p̄ xi. florenis: tūc tenet vnde cū mū florenū restituere. qz vsuram p̄miserit. Sed si aliq̄ dicant: nō possumus v̄dere merces nostras sine dilatioe: Rñ deo cū dilatoe licet v̄dere. h̄ p̄pter dilatoes non licet p̄cium augmētare. qz si vendūt res suas longe carius p̄pter dilatioem solutionis q̄ si eis in cōtinenti soluerent: p̄mittunt vsuram. vt patz extra de vsuris. c. Consuluit. ¶ Quartū sunt qui aliud ostendūt z aliud vendūt. Et sunt illi q̄ occultāt malū sub bono z superi⁹ ponunt illud bonū qd̄ sit in aspectu hominū. sed in medio illud qd̄ dēteri⁹ est. et dicūt q̄ totum sit sicut sup̄ius apparz et sic mētendo p̄ximos decipiūt. Ex̄plum in dialogo Lesarij. Patrona q̄dam venit in q̄dragesima confiteri peccata sua. Flectēs itaqz corā p̄fessore genua sua: q̄cquid boni se meminerit commisisse cepit enumerare z cū phariseo in euāgelio se iustificare dicēs. Domietor sextis ferijs soleo in pane z in aqua ieiunare: z tunc elemosynas dare: ecclesiaz frequētare: z multa in hunc modū facere. Cui sacerdos ait. ad quid dñā venistis: nūquid p̄ istis operibz vultis recipere penitētiā: quare nō dicatis p̄cā vestras. Respondit illa. Nihil mihi conscia sum. At sacerdos. Cuius officij estis? Respondit mulier. Ferrū vendere soleo. Ad qd̄ ille. Soteris aliqñ minores p̄tulas in ligaturis maioribz intermiscere vt sictorū vendatis. Dicente illa: soleo. Respondit. Ecce hoc criminale peccatū est: quia dolus z fraus. Secdo interrogauit. Soteris aliqñ mentiri iurare z p̄ iurare. Respondit illa: qz in talibz sepe excedo. Tertio q̄siuit Soteris emulis vestris aliquādo maledicere z alijs pl⁹ v̄dentibus inuidere. Illa rñdit. In his sepe deliqui. Et pleban⁹. Et ista omnia peccata mortalia sunt. z nisi penitētiā

egeritis cōdignam citius ibitis in gehēnam Territa illa in verbis eius peccasse se cognouit. z quid de cetero p̄fiteri debuit didicit. ¶ Quinti mercatores sunt q̄ vilius z remissius solent emere rem q̄ valeat. vt p̄tingit in necessitate cū quis est coactus: z necessitate v̄gente oportz eū cum damno suo bona sua vendere. z talis sic emēs z multo minus p̄ eisdē rebus dans q̄ valeant tenet recompēsa re damnū p̄ximi. Hoc isti nō aduertūt qui quādoqz si possent libēter emerent p̄ vno floreno qd̄ valeret duos. Et de hoc nullam sibi p̄scientiā volunt formare. cuz tñ sciunt q̄ talis res p̄muniter sic non vendatur. sed ille ex mera necessitate sic v̄dere cogitur. Exemplū de vno qui emit p̄petuos redditus z certos sex vnum florenū p̄. xiiij. h̄ venditor ex necessitate coactus sic v̄didit. z alter cū damnatoe sui z suo sic emit. Item alius q̄ vni equū vni pro. xl. florenis vendidit q̄ vix decē florenos valuit. z sup̄ hoc ei cōcessit quinqz florenos p̄ annū. z insup̄ eodē anno talis his p̄municauit. Et talibus peccata nō dimittunt nisi restituant z recōpensent damnū p̄ximis. Et quod dictū est de venditōe: intelligēdū est etiam ex p̄te emptoris. Unde quando venditor crederet rem suā minus p̄ciosam esse q̄ sit. vt puta vendit aurum p̄ximo p̄ minori p̄cio qz credit esse aurum calcem. aut animal sanū qd̄ putat eē infirmum. z sic de alijs. Nā emptor si hoc cognoscit z minus dat q̄ valeat: iniuste emit z ad restitutōem tenetur. ¶ Sexti sunt qui viciōsum z defectuosum v̄dūt p̄ bono. Circa quod q̄ritur vtrū v̄dutor teneat dicere viciū rei vendēde. Respondet s̄m Thomā sc̄ba sc̄be. q. lxxvij. V̄dutor q̄ rem viciōsam v̄dendā exponit ex hoc ip̄e dat emptori damni vel p̄culi occasionem. Damni q̄dem si p̄pter h̄mōi viciū res sit minoris p̄cij z ip̄e nihil de p̄cio minuit. Periculi autē: puta si p̄pter h̄mōi viciū vltus rei reddat impe

precepto

ditus vel noxi? puta si aliq̄s vendat ali
 cui equū claudicantē p̄ veloci. v̄l domū
 ruinosam p̄ firma: vel abū corruptuz p̄
 bono: z sic de alijs. Unde r̄ideo breui
 ter S̄i vicia hmōi sunt occulta z v̄ditōz
 non detegit: erit dolosa z illicita v̄ditio:
 z tenet v̄ditōz ad d̄āni recōpensatōem:
 S̄i vero vitii rei sit manifestū: puta cuz
 equus est monocul? vel cū vsus rei etsi
 non cōperat vni: p̄t cōperere alteri. z v̄/
 ditōz p̄pter hmōi vitiiū subtrahit d̄ p̄cio
 quantū oportet: nō tenet ad manifestā
 d̄n̄ vitiiū rei: qz p̄pter hmōi vitiiū emptōz
 forte veller plus de p̄cio subtrahit q̄ effz
 subtrahēdū: vñ venditōz p̄t licite vitiiuz
 reticere. hec ille. ¶ Septimi sunt q̄ cuz
 p̄mpta pecunia emūz in continentē illud
 idem sibi vel aliū econuerso vendūt. Et
 p̄pter dilatōem dant cari? q̄ valere pōt
 Et nullū laborem vel aliq̄d dubiū nec
 aliquas expensas cū hac re habuerunt:
 h̄ imediate eodē tpe z loco p̄pter dilatō/
 nem multo carius vendiderūt. Verbi
 gratia. Sicut isti qui emunt auenā cuz
 est in bono foro: z p̄pter dilatōem cari?
 vendunt q̄ expost valere potest. Item
 qui q̄nqz emunt duo vel quattuor vasa
 vini p̄ p̄mpta pecunia: z imediate p̄t
 dilatōem multo carius vendunt: z quā/
 doqz nūqz ex cellario trahūtur. z sic q̄n
 qz illa vasa bis vel ter vendunt: z tñ sp̄ i
 eodem loco manent. Itē qui emūt pan
 num vel lanam vel hmōi p̄ p̄mpta pe/
 cunia z imediate carius vendūt p̄t di/
 latōem: z tales q̄nqz plus lucrant q̄ il/
 le qui talia mercimonia duxit p̄ quadra
 ginta v̄l quinq̄ginta miliaria ī magnis
 expensis z laboribz. Circa hoc querit.
 ¶ Itz mercatores possint licite lucrū reci
 pere z carius vendere q̄ emptū sit. Re/
 spondeo cū laborant p̄ omnibz z q̄si cōe
 negotiū in mercibz gerunt: p̄nt modēa/
 tum lucz recipere: scus de imoderato vt
 patet extra de emprōe z venditōe. ca. p̄.
 Sciendū est q̄ hoc intelligendū est si ip
 se venditōz rem meliorauit: z etiā si p̄ciū

rei mutatū est s̄m diuersitatem loci v̄l tē
 poris: vel p̄pter piculū cui se exponit trā
 sferendo rem de loco ad locum p̄t cari?
 vendere: duz tñ moderate fiat vt dictū
 est. ¶ Octauū mercatores sunt qui que
 runt tenebrosa loca z lucem solis z clarū
 ratem dici obtenebrant. z hoc ideo faci
 unt vt res aliter appareat q̄ sit: sicut p̄ā
 nicide faciunt. z in hoc ostendunt se esse
 filios tenebray. Unde d̄ns merito dicit
 eis. Matth. xxij. V̄ditite eos in tene
 bras exteriores: qz tenebras dilexerunt
 ideo tenebras habebunt. Et i hoc ostē
 dunt se male velle facere vel agere. De
 talibus dicit x̄ps in euāgelio. vt h̄ Jo
 annis. 3. Vis em̄ qui male agit odit lu
 cem z non venit ad lucē vt non arguant
 opa eius Qui autē facit veritatē: v̄it ad
 lucem vt manifestent opa ei? qz a dō stz
 facta. Et tales mercatores q̄ causa deci
 piendi hoc faciūt quātū in eis est: oculos
 ch̄i conant velare. Vñ autoritas Scilicet
 los d̄ni oia cōspiciētis conant velare qui
 malū p̄ bono sp̄nitunt vendere daē v̄l mu
 tuare Et tales in casu quo nūqz p̄mptū
 decepissent: tñ solū intētio eoz ad et naz
 d̄ānatōem sufficeret. ¶ Noni sunt qui
 cū mechanicis cōueniunt z pactū faciūt
 dādo eis p̄mptā pecuniā vt sibi sup̄ ter
 minū assignatū tot factay v̄l tot paria me
 chanica p̄pararent: z sciunt veracit q̄ tē
 pore illo assignato multo plus eisdem
 mechanicis soluerent talia eis sic p̄para
 ta: z sic nimis grauāt istos paupes me
 chanicos: sic q̄ ipi ex suis continuis la
 boribus vix sibi nutrimentū acquirunt.
 ¶ Decimi sunt qui illas res vendunt q̄
 ad nullū vsū sunt vtilēs nisi ad peccan
 dū sicut gladios z sagittas intoxicatas
 aut venena aut falsos tesseres z hmōi:
 Tūc indubitant peccāt oēs illi q̄ faciūt
 vel tenent vel v̄dunt v̄l donāt: et omnia
 mala sequētia istis imputabunt. Qu
 q̄ occasione d̄āni dat: d̄ānū dedisse vide
 tur extra d̄ intū. z d̄āno. c. Si culpa Lō
 cor. Tho. z Hosti. R. Si autē iste

De septimo

res q̄ vendende sūt p̄nt esse vtilis vt arma in iusto bello: aurisfrigiū ad ornamenta ecclesiastica: Et etiā q̄ dā venena q̄ ad ali q̄ medicinalia vlt̄ aialia nociua. q̄ talia vendit p̄parvlt̄ dat nō peccat: nisi forte p̄babilis dicitaret sibi p̄sciētiam q̄ em/ptor: rē illam q̄reret ad malefaciēdū tūc em̄ non d̄z et vendere nec dare nec accōmodare. Verbi gr̄a: Si vnus q̄ vellet aliquē iniuste occidere vlt̄ alias letaliter vulnerare: tūc tali nō debes gladiū vendere vlt̄ accōmodare: alias re^o eris illi^o peccā. Itē aurifaber faciēs annulū aureū illi quē veracit̄ sc̄it velle abuti: sic dādo alicui mulieri ī matrimonio p̄stitute vlt̄ p̄ginivt allūciat talē mulierē vlt̄ p̄ginē ad actū illicitū. tal̄ aurifaber reus erit ī peccō isto. z sic de alijs Et hoc idē possūm^o p̄ talia exēpla a sili cognoscere Quia si quis q̄reret hōies aliquē ad occidēdū eū. z indicās sciēt illi locū vbi eū inueniet: re^o erit homicidū. Itē si q̄s indicat alicui volētī fornicari p̄stibulū seu locūz aliū vbi tales meretrices inueniret: reus erit illi^o peccā: q̄ est regula iuris. q̄ q̄ occasione dāni dat: dānū dedit videretur. Ergo vniuersalit̄ loq̄ndo: q̄cūq̄ inuat verbō vlt̄ facto aliquē ad peccandū: reus erit oīm peccōz illorū. **S** **U**ndecimū sūt qui ī dieb̄ festiuis mercimonia sua exercēt. Et de hac materia iuenies supra in t̄tio p̄cepto. **D.** **D**uodecimū sūt q̄ emūt furtū vlt̄ rapinā **U**n̄ sciēduz q̄ q̄ sciūt vlt̄ p̄babilis credidit esse furtū vlt̄ rapinā: z sic emūt. Quā q̄nq̄ modis. Primo q̄ sp̄ tenet eaz reddē etiā si aial mortū vlt̄ violent̄ auferat. Ergo q̄cūq̄ emūt rē furtiua vlt̄ raptū sp̄ tenet restituē et si añ decē annos emisset. z aial eodē die mortū eēt **U**lt̄ et si eadē die q̄ emūt violent̄ fuisse ablatū: adhuc tenet restituere si vult veracit̄ penitere. Sp̄ em̄ tenet furtū d̄ cāu fortuito f̄stituē nisi ī ynocasu: puta si rē obtulisset d̄no tpe et loco cōgruo: z iste nolisset recipere. Secōdo q̄ tenet restituere oēs fruct^o p̄ceptos z qui

medio tpe p̄cipi poterāt. Tertio q̄ res estimāda ē fm̄ optimū ei^o statuz. puta si res rpeyēditōis fuisse melior q̄ postea tūc nō sufficit q̄ simplr̄ restituet. Quarto q̄ nō p̄nt repetere p̄cū qd̄ dedit ab illo cui^o res ē: nec etiā p̄t agere p̄ veditores de p̄cio soluto obstat em̄ sibi sua turpitudō. Quinto q̄ p̄dit etiā exp̄sas volū rarias. Si aut̄ emit bona fide: puta si p̄babilis rē credidit esse iustā: sic bona fides q̄rtuo: bona sibi p̄fert. Primo q̄ n̄ tenet rē restituere durate bona p̄sciētia: Sz si postea sciuerit rē esse furatā. tenet restituere h̄ fruct^o sumptos non tenet restituere. Secōdo p̄t rē alienare z vendē ita p̄te bona p̄sciētia. Sz si aliq̄d lucrū exp̄yēditōe furti consequit̄ illd̄ d̄z d̄no restituere postea veniētī. Tertio q̄ rē nō tenet restituere in casu fortuito durante bona p̄sciētia z fide. Si em̄ res interim peat absq̄ culpa sua: in nullo tenet d̄no restituere. Quarto q̄ post restitutionem rei p̄t agere p̄ veditore d̄ p̄cio qd̄ dedit. Et venditor tenet sibi restituere p̄cū.

De usurarijs.

Undecimū sunt usurarij. Pro quo sciēdū. Quid sit usura: Rū deo fm̄ Boff. Usura est q̄cūquid sorti accidit ex int̄rē d̄ p̄cedētī vlt̄ pacto. Sz fm̄ Ray. Usura ē lucz ex mutuo pacto debitū vlt̄ exactū. Sciēdū q̄ vsurarij qui recipiūt aliq̄d ex pacto vlt̄ sorte: peccant q̄nter: Primo q̄ faciūt contra legem dei. Unde Leuitici. xxv. Pecuniam tuā non dabis fratri tuo ad vsuram. Item Deutero. xxij. vbi sic legit. Fratri absq̄ vsura id quod indiget ac cōmodabis vt benedicat tibi domin^o ī opere tuo in terra quaz ingredieris possidendam. Vbi insinuat quāta sit vtilitas mutuari absq̄ vsura z gratis. Benedic̄ enim ei d̄ns in omni opere suo. et aliud testimoniu^z est in ps̄. vbi inquit dauid a d̄no dicens. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Et subiungit domin^o. Qui pecuniam suam non

precepto

dedit ad vsuram: zc. Secundo grauit^r
peccat: quia vendunt tempus: qd inter
omnia transitoria maxime voluit domin^u
nus esse comune omnib^{us} absq^{ue} persona
rum acceptione. Cum enim in alijs re/
bus diuites melius habeant q^{uam} paupe/
res de solo temp^e n^{on} potest habere diues
nisi idē quod pauper. nō enim potest eē
tempus nisi ynū tempus simul z semel.
Magna enim iniquitas est cum vsura/
rius vendit pauperi illud quod omib^{us}
comune est. Ideo iusto dei iudicio in tē
poris indigentia punitur vsurarius cuz
illud vendit in p^{re}senti quod sibi datū fu/
erat ad p^{ro}uiam agendam. Unde mina/
tur eis domin^u per p^{ro}phetam dicens. Cū
acceperō tēpus iusticias iudicabo: qua/
si diceret Tu modo habes temp^{us} i ma/
nu tua: h^{ic} cū acceperō id est post mortem
tuā in manū meā oib^{us} faciā iusticiā qui
bus iniuriatus es. Tertio faciūt graue
pccm: q^{uia} vendūt vnā rem bis. Ergo h^{ic}
Tho. accipe vsurā p^{er} pecunia mutuata
fm se iniustū est: q^{uia} vendit illd qd nō p^{ro}
Terbi gra. Si quis vellet seorsum v^{el}
dere vinū. z seorsum vsurari: venderet
eamdem rem bis: v^{el} venderet illud qd
non est: vnde manifeste per iniusticiam
peccaret. Et simili ratione iniusticiā cō/
mittit q^{ui} mutuatur vinum z triticū petens
sibi duas recompensatōes: vnā q^{uod} de
restituōem equalis rei: aliā vero p^{ro} cum
vlus quod vsura dicit.

De iniquitate vsurarioz.

Usurarius primo peior est fure
q^{uia} fur de nocte solū furat. h^{ic} vsu/
rari^{us} die noctuq^{ue}. Et q^{uia} magis
de pauperat q^{uia} plures exhereditat. Se/
cundo peior est aliq^{ui} modo inferno: quia
fm q^{ui} dicit Guil. lugdunensis in sumavi
tioz. Infern^{us} em̄ in resurrectōe dñi que
nō sua erant restituit. Usurari^{us} audita
passionez etiam resurrectione domini: n^{on}
vult aliena restituere: sed poti^{us} vult care
re om̄i fructu passionis christi. Item in
fern^o solū punit malos q^{ui} meruerūt pec/
cando in p^{re}sentia contra dei. sed vsurarius
spoliat bonos z malos indifferent^{er}. Item
sicut infern^{us} nūquā replebit vsq^{ue} ad no/
uissimū diē. sic auar^{us} vsurari^{us} nūquam
replebitur pecunia: sed semp^{er} anhelat ad
plura acquirenda. Tertio peior ē iudeo
quia iudeus a iudeo vsuras nō accipit.
sed vsurarius a fratre suo christiano ac/
cipit: quod iudeus nullo modo faceret.
Quarto peior est morte corporali: quia
mors solum interemit corpus. sed vsura/
rius corpus z animam. Quinto peior ē
iuda traditore: quia iudas semel ch^{ri}stū
vendidit. z eum p. xxx. bonis denarijs
dedit: h^{ic} vsurari^{us} rotiens ch^{ri}stū vendidit
quotiens vsuram accepit z non sicut iu/
das p. xxx. sed p^{ro} vno solo denario eū se/
pius vendidit. Et nō solū vendidit xp̄m
sed etiā beatam virginem mariā z socie/
tatem omniū sanctorū z angelorū in celo
existentiū. Item vendidit seipm z vxorē
z omnes liberos z heredes qui possidēt
pecuniam v^{el} bona temporalia cuz vsu/
ra acquisita. Item iudas. xxx. denarios
restituuit quos iniuste acquisiuit. Vnde
Matth. 27. d^{icitur}: q^{uia} p^{ro} p^{ro}uia ducit^{ur} retulit tri/
ginta argenteos. S^{ed} vsurari^{us} nullo mō vult
restituē q^{ui} iuste acq^{ui}sit. Vñ exēplū i li.
d^{icitur} dono timoris. Legit q^{ui} sacerdos qu^{idam}
dam monebat quendam vsurarium de
salute anime sue: quia grauit^{er} infirma/
batur. Dicebat autem q^{ui} sibi tria essent
necessaria. s. conteri bene: z confiteri ple/
ne: z restituere p^{ro} posse. Et ille. Duo p^{ri}
ma libenter faciam: tertium quomodo fa/
ceret: quia mihi nihil z filijs meis rema/
neret. Et sacerdos. Sine hoc nō pore/
stis saluari. Et ille. Dicunt ita sapientes
z scripture. Et sacerdos. ita vere. Et il/
le. Ego volo p^{ro}bare vtrum dicat^{ur} verum
quia non restituam: z sic mortu^{us} est ma/
gis timens paupertatem p^{re}sentes q^{uam} fu/
turam. Sexto vsurarius peior est omni
peccatore hoc patet: quia cuz ali^{us} pecca/
tores quandoq^{ue} a peccatis cessant. Sic
cut superbus in quadragesima deponit

De septimo

supbia: luxuriosus desistit a luxuria. gulosus ieiunat) Sed usurari⁹ vsurā omni die committit: nulla die excepta siue in pasceat. siue in die natiuitatis et resurrectiōnis: et sic de alijs instanti peccat sicut in die simplicis. Itē peccat in omni loco: quod siue sit in ecclia audiēdo missas: siue in mensa comedēdo: siue in lecto dormiēdo. vbi cūq; fuerit sp̄ peccm ei⁹ augmētatur. Ex h^o p̄ q̄ vsurari⁹ nō verecōtumeliā facēdo et vniuersis angelis et sanctis ei⁹: in quibus festiuitatib; peccat committēdo vsurā Et ideo desistit⁹ erit in extremis auxilio dei et oim̄ sanctorū. Un̄ cū dicit Dñe miserere aia istius vsurarij. p̄ rñdē xps ihs Dño miseretor ei⁹ q̄ nec in ipsa die qñ gen⁹ humanū in cruce redemi me honoraē voluit. Sic p̄ dicere brā: Ego maria desuis festiuitatib; in quib; ab vsura ob reuerentiā eius cessare noluit. Sicut oēs sc̄i cūq; interpellant ad intercedendū p̄ vsurario rñdere p̄nt. Una festiuitas est nobis in anno consecrata. s. dies oim̄ sc̄oꝝ hanc festiuitatē vsurari⁹ exprobrauit in q̄ nobis oib; cōtumeliā irrogauit: nec honori oim̄ n̄m̄ peccat. Idē p̄nt rñdere oēs angeli quoꝝ festiuitatē. s. festū michael qd̄ est festū oim̄ angeloꝝ non celebrauit vsurari⁹ mala morte moriet⁹ Un̄ legitur exemplū. In diocesi coloniensi quidā vsurari⁹ diues defunct⁹: q̄ cū infirmaret: materia tandē ascendēte in cereb;: factus est frenetic⁹. Cūq; quotidie dētes et os moueret. dixerunt ei ministri sui. Quid comeditis dñe? Rñdit ille. Denarios ego mastico. vsū em̄ fuerat ei q̄ demōes in os ei⁹ denarios infūderēt. n̄ possum inq̄ demones istos sustinē: qz nūmū me infestāt: portate me ad monasteriū tale: illic boni hoīes sūt: forte auxilio eoz ab his demōib; liberabor. Quo cū delat⁹ fuisset: clamauit. reportate me: reportate me: plures demones h̄ video q̄ in domo mea. Sicq; miser delat⁹ et a demōib; miserabiliter agitat⁹: infelicē

aiam reddidit: oñdens cūcūq; videntib; q̄ execrabile vitū sit vsura i committis sibi sic a demōib; illatis. **X** **C** **E** nota q̄ vsurarij sūt duplices. s. publici et occulti. Nā publici vsurarij pleunt a iure pena quadruplici. Prima est q̄ ipso iure sūt excoicari: Secūda ē puatio cōmunionis. qz sacm̄ eucharistie talib; n̄ est dādū tā in morte q̄ i vita nisi se peniteat et restituat Tertia exclusio oblatiōnis. Quarto puatio sepulture: qz non debēt in loco sacro sepeliri: vt h̄ extra d̄ vsuris. c. **O**: in oib;. S; si diceret vbi est loc⁹ sepulture vsurarioꝝ? Rñdeo q̄ infra patibulū sepeliēdi sūt Un̄ h̄ idē oñsum est p̄ exemplū vbi legit q̄ fuit quidā vsurari⁹ qui nolebat restituere l; frequenter admoneret. Infirmit⁹ vsq; ad mortē vocauit sacerdotē et petiuit sacm̄ et ecclesiasticā sepulturā. Sacerdos rñdit q̄ nō daret nisi plene restitueret. qd̄ ille facere rennuit. Recedēte sacerdote et infirmitate inualesece appropinq̄bat mortē. Reuocat⁹ est sacerdos vt aiā angelis dei recōmendarer. Sacerdos ait. Ego cōmedo eā oib; demōib; in inferno existentib;. Et sic sacerdos recessit. qz ille adhuc restituere noluit. Ip̄o defuncto rogauerūt amici sacerdotē vt defunctū sepeliret i atrio bñdico p̄ amici eoz suoz honore. Qd̄ sacerdos eis negauit: quia in vita vsuras restituere noluit Habebat autē dictus sacerdos vñū asinum qui nihil aliud faciebat q̄ q̄ libros ad ecclesiam ferebat et deferrebat: et ideo nullam aliam viam sciebat. Rogauerūt sacerdotē amici defuncti vt corpus super asinū poneret: et ad quēcumq; locū illud deferret: ibi sepeliretur. Qui putaret q̄ ad ecclesiam delaturus esset v̄ ad domū sacerdotis (quia aliam viā nesciebat) placuit pactio sacerdoti Asin⁹ corpus vsurarij super se positi nō declinās ad dexteram vel ad sinistrā rultit ad patibulū. Et se excuties corā oim̄ p̄lo. piec̄ illd̄ a se sub patibulo: et ibi sepult⁹ est.

precepto

Ursura multis comittitur modis & Sura multis modis comittitur. Primo cum aliqui prestent sub conditione ad pactum plus recipiendi: et isti sunt expressi usurarii: et secundum iudicium ecclesie. Secundi sunt qui peccant sine aliquo pacto: eo tamen animo quod aliquid ultra sortem recipiant aliquas non mutuarerent. Et isti sunt usurarii qui ad deum propter intentionem corruptam quam prohibet saluator. Luce. vi. Dutuū dantes nihil inde sperantes. Ergo quicumque sub specie recipiendi alicui mutuat pecuniam. precipue si altas non erat mutuaturus. quicquid postea accipit: usura est: quous etiam nihil postulat: et tenet ad restitutionem. Tertii sunt qui mutuāt res suas ad certum terminum. quo veniente nolunt prestare ulteriore dilacione donec aliquod emolumentum inde percipiant: licet etiam expresse non petant. Quartii sunt qui vendunt res suas longe carius propter dilaciones quam eis incontinenter soluerent: ut per extra de usuris. c. Consultuit. Est et illa generalis regula. quod quicquid accipit ultra capitale: usura est ut per 3. xliij. q. iij. plerique. Quinti qui pro prompta pecunia iam emunt et immediate super dilationem illi eadem quo emerunt vel alij eorum vendunt in cariori foro quam valere vel valere potest: hoc per supra in eodem precepto circa illam litteram. Sexti qui emunt vinum vel bladum dum adhuc crescit ita in bono foro quod verisimile est quod nullo modo tempore solutionis ita modicum valeret: et tales usuram committunt. Verbi gratia Sicut qui in quadragesima emunt vinum ab ipsis venditoriis cum sint in necessitate constituti: et tamen pro vilis pretio: quod indubitanter tempore solutionis multo plus soluere oporteret. Sicut et illi qui emunt a rusticis frumenta et tamen pro vilis pretio quod tempore solutionis plus soluat: et tales omnes sunt usurarii: et tenentur ad restitutionem. Quid si quis emit fructus proventuros hoc anno de agro seminato. Respondeo: non est usura: quia dubitatur verum plus vel minus debeat valere: et tamen hoc stat adhuc voluntate de iuribus eos velit conservare

re a tempestate aeris et alijs periculis si puenturis. Et eodem modo dicendum est quod si emat fructus puenturos ad tres vel ad quatuor annos Septimi sunt illi qui recipiunt aliquod pignus vel cedunt pecuniam super predium aliquod. et fructus eius non computant in sortem. Circa quod quod dicitur. quod de communitatibus quarundam civitatum que dant pecuniam ad usuram. Respondeo secundum Raymundum. Omnes illi civitates quorum auctoritate et consilio fit usurarius sunt. Et eodem modo si civitas vel communitas reciperet aliquod pignus. scilicet civitatem vel castrum vel hmoi. et fructus eius non computaret in sortem. omnes tales usurarii sunt. arg. vij. q. i. Sicut vir. xliij. q. iij. si habet. Similiter intellige de vno solo qui pecuniam locat super castrum vel super aliquam civitatem. et sic de alijs. et fructus hmoi tollerent eos in sortem non computaret: usurarius est et tenetur ad restitutionem. Octavi sunt qui dant granum verus ut postea recipiant novum. Et de his dicit Raymundus quod usuram committunt quia meliorem recipiunt. quod intelligit Hostiensis quando aliquis propter hoc facit ut illam meliorem lucret. Si vero facit ne sua messis pereat et inde accipientem gratiam faciat: non committit usuram. sed etiam tunc sine dubio excusat quando presumit quod novum debeat minus valere. extra eo. Naviganti. Non qui emunt a pauperibus oves et boves quas illi forte non habent. et talia animalia locant eis. quid ergo de illis? Respondeo secundum Bui. Si emptor scit vel credit quod venditor illa non habeat et locat ei pro annua pensione: usura est: vel saltem in fraudem usure fit. Si vero credit cum habere et sine fraude emit: non est usura. Decimi sunt qui mutuāt pecuniam sub illo pacto ut illi sibi remutent: verum committant usuram. Respondeo secundum Thoma. secunda secunde. q. lxxvij. Licet est quod mutuanti unum: aliud simile mutuet. sed non licet obligare debitorem ad mutuandum

De septimo

postea faciendum. aa **Q**ueritur utrum liceat accipere mutuum sub usura. Rñdeo fm Thomā scda scde. q. 78. Nō lz ali quē i ducere ad mutuādū sb usura: lz tñ ab eo q̄ pat̄ est facē et q̄ exercet vsuras: Mutuū accipere sub usur̄ p̄t aliq̄d bonū: vt ē subuēctio sue necessitat̄ v̄l alteri us. itelligit **U**dalric⁹ non solū d̄ necessitate utilitatis quā aliq̄s cōsequit̄ agendo negocia sua. Sz hac utilitate cessante puta cū recipet p̄t ludū aleē v̄l h̄mōi tñc scdm eundē accipere ad vsurā: ē p̄cām mortale. bb **Q**uerit̄ vtrū liceat donare v̄l elemosynas ab vsurarijs recipere. Respondeo scdm **U**dalricū sic: nisi per hoc efficiantur non soluendo. Naz tunc qui reciperet ab ipsis teneretur eis restituere. vel illis a quibus ipsi receperunt. Secus itaq; si habent alia p̄ter vsuras z per hoc non efficiantur non soluendo. cc **Q**ueritur vtrū maritū liceat recipere dotem a patre vxoris sue qui est vsurarius. Respondeo scdm **B**uil. Si pater non sufficit ad soluendum que de usura habet: z maritus sciens voluntatē vel habens ignorantiam crassam cōtraxit cū filia nō debet recipere dotē a tali patre. Si autē nō putabat soceꝝ esse vsurarium vel alias esset soluendo: qui tñ nō erat: pōt dotem in solutōe recipere. licet postmodum sciat veritatez. Hec **B**uil. **T**urt⁹ ar̄ d̄ q̄ sciēs p̄tate n̄ recipiat dotē. aut si recipit restituat illi q̄b pat̄ tenebat. Si ar̄ in p̄tate socer d̄ alijs bonis erat sufficiens ad soluendū: tñc gener i dūbitant p̄t dotē recipere. dd **I**te q̄rit̄ vtrū liceat creditori recipere debitū qd vsurarius ei debet. Respondeo scdm **B**uil. Si bona fide credidit ei pecuniaz vt ex illa cōmodum suū faceret. z lucrādo forte se ex ea liberaret. recipere potest qd mutuauit: z si ille alias non sufficiat vsuras soluere. Si vero alia causa credidit puta ad ludendum in alea: vel dādū meretrici aut histroni: non debet debitū ab illo recipere qui nec vsuras extortas sus-

ficiat restituere. ee **N**otandū est etiā q̄ eccia tantū detestat vsurarioꝝ voraginem q̄ eam restringit omni modo quo potuit. hoc patz quia p̄tra eozū solutōem multiplex remediū adhibuit. qz si p̄misisset aliquis vsuram soluere: cogi nō debet ad soluendum. quia vsure sunt indebite. extra de vsuris. ca. Debitores **Q**z q̄cumq; iudex sentētiā daret ad soluendum vsuras ex cōmunicatōis sentētiā incurreret **I**te scdm remediū est: q̄ post absolutōem p̄t eas repetere: z vsurari⁹ tenet sibi restituere q̄ p̄ vsuram ab eo recepit. **C**irca qd̄ queritur. vtrū vsurari⁹ us teneat ad omnia damna Respondeo fm **R**aymūdū: tenet ad omnia damna q̄ ille p̄pter solutōem vsure passus est. vt si domū suam p̄pter hoc vilius vendidit. z si aliam cōduxisset aut si p̄pter hoc alia bona sub usura quesiuit. Tertium q̄ si nō vult restituere: tñc pōt iudici vel alij prelato denunciare. z iudex siue talis prelatus ex officio suo potest illū cogere ad restituendū. **S**ciendū q̄ antiquus vsurari⁹ fuerūt ab alijs hoibus valde despecti z cum hoc rari. **U**n̄ narrat **B**uil. lugdunensis in summa victorū q̄ antiquus quandoq; in vna tota ciuitate vix inueniebatur vnus fenerator. z ille nō fenerabatur nisi data fide q̄ nō publicaret: de quo cum certitudinaliter cōstaret eum esse vsurarium. tñc amplius dicebatur domus eius dom⁹ diaboli: et sic de alijs rebus eius. **O**sculū pacis non dabatur ei in missa. ignis a vicinis suis in domo eius nō sumebatur: pueri ad eius occursum pauescebāt z in alterutrum eū digito demonstrabant. **N**ūc vero nostro tēpore fiunt tales cubicularij principum. z ab hoibus eis assurgit quod tamē est absurdū z abhominabile multum. ff **S**edecim sunt illi q̄ recipiūt donaz munuscula a iudeis **C**irca quod notāda sunt hic duo **P**rimo q̄ re deus noluit vt iudei penitus p̄sumerent sed dispergerent. z quare eos ecclesia

precepto

nō psequit̄ quasi hereticos. s̄ s̄ sunt eos
 vivere q̄ nō ex toto deleant. ⁊ hoc fit p̄
 ter tres rōes. Prima q̄ in fine mūdi de
 bent p̄verti. vñ ps. *Conuertent̄ ad ves
 perā. Et tunc in dictū christi vt habe
 tur Johis. x. Fiet vñ oule ⁊ vnus pa
 stor. Vñ etiam Hier. xxij. In dieb⁹
 illis saluabit̄ iuda. Secūda ratio. quia
 sunt liberarie nostre q̄ntum ad vetus te
 stamentū. Et ergo ne pagani dicerent.
 vos christiani istas litteras p̄posuistis.
 habemus vetus testamentū ⁊ dicta p̄
 phetarū a iudeis. Tercia rō est p̄pter
 memoriale dominice passionis. Ergo
 quotiescunq; aliquē iudeū videmus ro
 tiens memoriā dominice passiōis ha
 bere debemus. ps. *Ne occidas eos ne
 obliuiscant̄ ppli mei.* **¶** Secūdo
 videndū est quō christiani se habere de
 bent erga iudeos. Tūc s̄m Raymun
 dū dico. q̄ christiani nō debēt cū eis co
 medere aut ad p̄uina sua vocare. Se
 cundo q̄ infirmi christiani nō debēt in
 suis infirmitatibus ad sevocare iudeos
 nec ab eis recipere medicinas. Tercio
 nec christiani debent cū eis in eisdē bal
 neis balneari. xxvij. q. i. ca. *Nullus. et
 ca. Omnis.* Quarto non debēt p̄mitti
 habere inter christianos officia publica
 ne occasionem habeāt seuiēdi. dist. liij.
Nulla. xvij. q. iij. Cōstituit. Sexto in
 dieb⁹ lamētationis ⁊ dominice passiōis
 non debēt in publicū prodire Et etiam
 in die parasceues nō debent habē ostia
 et fenestras aptas. extra eo. *Que super
 his: Septimo q̄ nō debent habere fa
 mulos vel famulas christianos. q̄z chri
 stiani nullo mō debent esse assidui itra
 domū iudei nec tanq; famuli aut nutrix
 aut obstetric. al's ip̄i christiani si ab eis
 recedere nolūt excommunicari debēt. ex
 tra eo. Iudei. ⁊ ca. Ad hec. Octauo q̄z
 christiani nō debent eis locare domos
 suas ad exercendū vsuras in eisdem Ho
 no. q̄z christiani nō debēt retinere munus
 cula vel dona a iudeis eis data. Circa**

q̄d querit̄: vtrū christiano liceat accipe
 dona vel munuscula a iudeis. Respon
 deo q̄ sic. ⁊ tamē tali modo q̄ ip̄e recipi
 ens nō velit allqd̄ facere p̄pter talia do
 na q̄d sit⁹ tra deū: tūc licite p̄t recipere
 s̄ nō debz sibi retinere: nisi forte eēt tal
 lia que ab eo vel ab aīcessoribus suis ip̄
 si iudei p̄ vsuram recepissent. Vñ dicit
 Tho. in q̄dam epla ad ducissam lotho
 ringie. Cum ea que iudei p̄ vsurā extor
 serūt nō p̄t licite ab ip̄is retineri. Cōse
 quēs est vt si vos illa ab eis recepistis
 nec vos licite retinē potest̄. nisi forte eēt
 talia q̄ a vobis vel aīcessorib⁹ vestr⁹ ha
 ctenus extorserūt. Si q̄ vero dant q̄ ex
 torserūt ab alijs debet restitui eis q̄bus
 ip̄i iudei tenent̄ restituere si inuentūtur.
 Alioquin in p̄ios vsus s̄m sui diocesanē
 cōsiliū sunt talia dona ⁊ munuscula ero
 gāda. **¶** Q̄d ad hoc dicturi sunt q̄ reci
 piūt p̄pinas ⁊ dona a iudeis. s. aucasy
 cātros vel ciphos argēteos. ⁊ sic d̄ alijs
 p̄pinis. q̄z oīa talia erogāda s̄t paup̄
 ribus. Ergo q̄cunq; reciperet vñ can
 trū a iudeis q̄ nō h̄nt nisi vsurariā pecu
 niam. ⁊ si sic morit̄: ip̄e ⁊ oēs heredes q̄
 illum cantrū possidebūt scīēter: oēs dā
 nabunt Ergo isti etiā q̄ comedūt de au
 cis istis q̄s iudei p̄pinauerūt dominis
 suis circa festū *Marini*: q̄libet tal' tene
 tur in tantū paup̄ibus erogare s̄m cōsi
 liū sui p̄fessoris. **¶** Querit̄ vtrū
 pueri iudeoz inuitis parētib⁹ sunt bap
 tizandi. Respondeo s̄m Tho. sc̄da sei
 cūde. q. x. Nō licet añ annos discretōis
 sed qñ ad annos discretionis puenerint
 p̄nt fidē suscipere etiāz parentib⁹ inuitis.
 Et nota q̄ iudei adhuc hodierna die lē
 bēter psequerent̄ xp̄m si possent Vnde
 legit̄ exemplū q̄cū iudei in q̄dam ciuita
 te fecissent in pascue h̄maginē xp̄i cere
 am ⁊ eā clauis cruci affixissent ⁊ lancea
 aperuissent: apparuit br̄s p̄go querēs
 xp̄ianis de h̄ q̄ adhuc in vrbe illa filius
 suū crucifigerēt iudei. Xp̄iani at̄ dom⁹
 iudeoz penetrātes ⁊ eos capiētes: inue

De septimo

nerunt hūmaginē crucifixi z eius vulne/ ra cruentata. Quo viso miraculo mul/ ti iudei ad fidem sunt uersi. **De** cimiseptimi sunt q̄ mala fide faciūt ho/ minē incurrere damnū. sicut q̄ incitant hoīem ad ludū aleę z hmoi. Ad cuius euidentiam tria sunt p̄ ordinem p̄siderā/ da. Prīmū est quātum peccatū sit lud⁹ alearū z taxilloz. Scdm: qd̄ iuris sit de eo quod p̄dit̄ in alea: puta an ip̄i vel q̄ bus p̄sonis sit reddendū. Tertio quō z quales ludi p̄nt esse liciti z fieri sine pec/ cato mortali. **C**irca primū queritur: vñ ludus sit peccatū mortale. Rñdeo fm̄ Buil. q̄ sic: etiā si homo nō ducat in p̄suetudinem mortaliter peccat. Hoc in tellige quādo ex auaricia ludit. qz auaricia dese est peccatū mortale. z quāt/ tas peccati in talibz ludis p̄t conq̄ci ex duobz. Et p̄mo ex descriptōe taxilli. nā taxillum recipiēs ad manū ad ludendū ex auaricia z cupiditate: si iactat vnum oculum p̄ hoc intelligere debet q̄ p̄uat regno dei: qd̄ deus oīpotens daturus est oībus suis electis: cum in iudicio di/ cet illud **Matth. xxv.** Venite benedicti possidete regnū paratū vobis ab initio mūdi. **U**bi dicit regnū in singulari z nō in plurali: quia omēs sancti z electi vñ regnū possidebūt: qd̄ p̄diuident ip̄i sibi inuicem ex charitate sic q̄ hoc qd̄ omēs possident vnus possidet z ecōuerso. vñ **Bregio.** Om̄ia em̄ sunt oībus p̄munia p̄pter eum qui in om̄ibus est om̄ia. **U**n Anselmus. Vnusq̄sq̄ intantū gaudet de alterius gaudio inquātum de suo p̄ p̄uo. Et hoc ideo. qz ibi vnusq̄sq̄ p̄fecte diligit p̄ximū suum sicut seip̄m. **S** om̄ nes electi in celo sunt z erūt reges z regi/ ne. **U**n de quolibet electo dicit illd̄ ps̄. Posuisti dñe sup̄ caput eius coronā zc̄. Et hoc regno z hac corona puat se talis lutor. Si aut̄ duos oculos iactat p̄ hoc intelligere debet q̄ cū corpe z anima eternaliter puniri debet. qz homo est cōpositus ex anima z corpore. sed in mor/

te anima separatur a corpe: tūc anima pec/ catoris sola punit̄ vsq̄ ad nouissimum diez. Sed in resurrectōe z in nouissimo die: tūc anima z corpus ecōuerso simul p̄iungent̄: tūc peccator cū eodem corpe z anima z cum eisdē manibz z oculis ceterisq̄ mēbris cū q̄bus peccauit eter/ naliter punitur. **U**n Berni. In quo autem mēbro creator magis offenditur in eo peccator graui⁹ torq̄bitur. Si aut̄ tres oculos iactat: p̄ hoc intelligere de/ bet q̄ eternaliter separabit̄ a visioe san/ cte trinitatis. s. patris z filij z sp̄s sancti quia visio dei est merces z p̄miū electoz. **U**nde **Johis. xvij.** Hec est vira eterna vt cognoscant te solum deū: z quē misisti filium tuū iesum christū. Et q̄ locū da sit ista visio ostēdit p̄pheta **Dauid** in ps̄ dicēs. Quā mille ant̄ anni oculos tuos tanq̄ dies besterna que p̄terijt. Si aut̄ q̄tuor oculos iactauerit: p̄ hoc de/ bet intelligere q̄ separabit̄ a q̄tuor or/ dinibus sanctorū noui testamēti: in quo testamēto iam sum⁹. s. ab apostol. **mar/ tyribus. cōfessoribus: atq̄ virginitibus:** Isti sunt q̄tuor ordines sanctorū noui testamēti generaliter loquēdo. Si aut̄ quinq̄ oculos iactauerit p̄ hoc intelli gere debet q̄ om̄is salus q̄ effluxit ex qui/ q̄ vulneribus iesu christi in eo frustrabitur. Ergo de talibz cōquerit̄ **Berni.** in p̄sona christi dicēs. Nōnelatis p̄pter te vulneratus sum. nūquid. p̄ iniquitate tua afflictus sum. cur addis afflictōem affli cto: maḡ aggrauāt me vulnera tui pec cati q̄ vulnera corpis mei. Si aut̄ sex oculos iactauerit: p̄ hos intelligere de/ bet q̄ deus in iudicio req̄ret ab eo quō sex op̄a misericōdie exercuit dicēs illd̄ **Ma thei. xxv.** Esuriui z nō dedistis mihi māducare. sitiui z nō dedistis mihi bibe re. Et tūc subiūget illis sentētiā il/ lam horribilē. Ite maledicti in ignē eter num q̄ paratus est diabolo z sanctis ei⁹. **I**sta horribilis sentētia intelligi debet p̄ sex oculos. **kk** **Secūdo quātū**

precepto

ras pcc̄i in hoc ludo vel i talibz ludis p̄
 pp̄edi ex multitudie pcc̄oz que in ludo
 accidunt. p̄nt em̄ ibi accidere xvij. pcc̄a
 Et p̄mū est idolatria q̄d est p̄ p̄mū p̄ce/
 p̄tū vbi d̄r. Nō adorab̄ deos alienos.
 Sed lusor taxillū p̄ponit d̄o: z fac̄ euz
 deū suū. **Uñ Aug⁹.** Hoc ab hoīe colit̄
 q̄d p̄ ceteris diligit: q̄d p̄z. qz ip̄e ad ta/
 xilli p̄ceptū largitur: q̄d ad p̄ceptū dei n̄
 largiret: qz si paup̄ p̄f̄ deū pet̄et d̄ena/
 r̄um. forte vix daret sibi vñ obulū: sed
 ad p̄ceptū largit̄ q̄nqz dat medietatem
 sube sue. Ip̄e em̄ largior est ad p̄ceptuz
 taxilli q̄s fuit b̄t̄us **Martin⁹** ad p̄ceptuz
 d̄ni. Ip̄e em̄ non solū dat medietatem
 pallij. imo totū palliū. It̄e etiā inf̄duz
 tunicam z camiseam: z nud⁹ sequit̄ d̄nm
 suū scz diaboluz. Et in hoc apparet ma/
 gna stulticia ip̄ius lusoris q̄ sevillissime
 fuituti subijcit: d̄n̄ taxillū d̄nm suū con/
 stituit. Et ad hoc se astringit q̄ facit q̄d
 ip̄e iusserit: vñ merito derid̄d⁹ est talis
 lusor. **Uñ Seneca.** Si videas murem
 velle d̄nari alij muri: nunq̄d risum tene/
 as: quanto magis ridiculū est q̄ os ca/
 ninū q̄ minoris valoris est q̄ mus hoī
 d̄netur: **C** Sciendū q̄ sicut deus dedit
 xxi. litteras codicibz suis q̄bz tota scrip/
 tura scribitur. p̄ quaz voluntas dei fide/
 libz insinuat̄. Sicut taxillus hz. xxi. p̄
 eta quibz lusor cognoscit voluntatem
 dei sui. Sc̄dm̄ est execrabilis iuratio z
 blasphem̄a que in talibz ludis frequē/
 ter in deum z in sc̄t̄os refundit: Horuz
 em̄ conuictioz̄ z blasphemationū parti/
 cipes sunt qui talibz lusoribus hospicia
 concedunt: vel qui vestim̄ta eoz v̄l alia
 delusa d̄suidunt: vel qui cum ip̄is fami/
 liariter bibunt: vel ab ip̄is sortem lumē
 nis recipiunt. **Uñ** **C** Q̄d dupl̄r̄ intelli/
 gitur. **U**no mō qui vident de lumine il
 lo aliquant̄ equalit̄ peccant. Sc̄do q̄
 ad denarios illos qui dantur ad lumen
 sicut cū quotiens quis lucratur tunc to/
 tiens dat denariū ad lumen: Et ergo q̄
 tales denarios recipit z eis ad ludū lu

miavit: tenet ad restitutōez. Et sic blas/
 phemare ē p̄ sc̄dm̄ p̄ceptū: vbi d̄r. Non
 assumes nomen dei. zc̄. **Uñ** etiā q̄nqz
 d̄ns in p̄nti vindictā de lusoribz accipit.
Uñ legit̄ de quodā milite qui d̄n̄ occa/
 sione ludi p̄ oculo dei iuraret. p̄ xij̄ ocu/
 li ei⁹ a capite exiliert̄z in aleariū cecide/
 runt. Item quidē sagittari⁹ cū irat⁹ ess̄z
 valde ex hoc q̄ in ludo p̄didisset: sagit/
 tam direxit⁹ sus celū quasi veller se vidē
 care de deo. Sequēti⁹ die cū idem sa/
 gittari⁹ eadem hora sedit ad ludū: redi/
 it sagitta: z sup̄ aleariū sanguinolēta cel/
 adit. It̄e cauere d̄z quilibet hō ne vel
 taxillos v̄l alia ad ludū necessaria locet
 Sicut em̄ valde mal⁹ reputaret̄ q̄ alicui
 scelerato gladiū locaret vñ aliquē sc̄m̄z
 z iustū vix interficere deberet. Sic ma/
 lus reputat̄ q̄ locat taxillos z alia ad lu/
 dū necessaria qz occasionē dat ad deum
 blasphemā d̄n̄ v̄l q̄si ad crucifigendum.
Tertū p̄cc̄m est fractio solēnitatū quia
 fm̄ **Buil.** lugdunē. In p̄cipuis solēnē
 tatibz p̄cipue cōmittūt lusores p̄cc̄m n̄
 attendētes q̄d legit̄ **Numeri. ix.** de illo
 q̄ collegerat ligna in sabbato: morte mo/
 riatur hō ille ait d̄ns: lapidibz obruar̄
 eū ois turba. **C**onstat aut̄ esse pei⁹ cum
 blasphem̄is z iniurijs ludere q̄s i sabbā
 tis ligna colligere. **Quartū** est inobediē
 tia parētū Quia q̄libet tenet obediē pa/
 rentibz i bonis z in licitis. Et hoc est p̄
 quartū p̄ceptū. **Quintū** est homicidiū:
 qz interdū vnus lusor p̄ solo obulo iter/
 ficat alii: z hoc est p̄ q̄ntū p̄ceptuz. **Sextū**
 est furtū: qz tales lusores postmo/
 dū efficiunt q̄nqz fures. z sic cōiter q̄nqz
 suspendūtur. Et hoc est p̄ septimū p̄ce/
 ptum. **N**on furtū facies. **Septimū** est
 falsum testimoniū. qz sepius cōtingit q̄
 vnus phibet testimoniū falsum alij: di/
 ces eū lucratiū eē cū tñ p̄didit Et h̄ ē p̄
 octauū p̄ceptū: vbi d̄r n̄ f̄m̄ testimoniū d̄i/
 ces. **Octauū** ē desiderijz lucrādi: q̄d est
 cupiditas: q̄ ē radix oim̄ maloz: vt h̄z
 i. ad **Thimo. v.** Et h̄ ē p̄ nonū p̄ceptū

De septimo

ubi dicitur: Non cupisces re proximi tui. Non
 preceptum est in misericordia: quia vultor alium
 spoliat et vellit usque ad carnem sic comedere
 possit. Et ergo sic per dicitur christi in euangelio
 misericordes sunt dicitur beati sic e converso in
 misericordes infelices sunt. Unde Jacobi. ij.
 Iudicium sit ei sine misericordia qui
 hic non fecit iudicium cum misericordia.
 Decimum est iura maxima: que attendit non so-
 lum in anno vel in mense sed in eadem die vel ho-
 ra. extra de excessibus platonum. iter dilectos
 Undecimum est preceptus prohibitoris san-
 cte matris ecclesie. Nam glo. de quibus huiusmodi lu-
 di sunt prohibiti non tantum disuasit. Quode-
 cim est scandalum proximi. Corruptum est
 multi que ad ludum cupiscedum de consuetudi-
 ne mala veniunt. Unde Barth. i. 8. Ue-
 ho per que scandala sunt. Tredecimum est
 amissio temporis et omnium bonorum que isto tempore que
 facere potuisset. Et est magna stultitia que
 lusor qui non potuit facere opus ad propria utilita-
 tatem proximi edificatorem et dei honorem:
 ipse facit quod sibi est damnosum et primo scanda-
 losum. Decimum quartum est iuramentum. Se-
 pe enim iurat lusor se lucratum fuisse cum in ve-
 ritate perdidit. Quindecimum est fraus se-
 pe enim vultor defraudat alium iurando: iactan-
 do: computando: et sic de alijs. Sedecimum
 est iras odium: quia sepe lusor cum perdidit per
 uocatur ad iram. et sic maledicitur quibus sibi ini-
 pi et quibus proximis Insuper et quibus acquirit odi-
 um et alium que ab eo lucratur est. Decimum se-
 ptimum sunt verba mendacia: quia sepe vultor men-
 titur in damnum alteri. Decimum octavum est pec-
 catum comminationis: quia quibus minatur pro
 verbis: et super his quibus inuadit eum verberibus
 et sequentur quibus ad domum propria aduene-
 rit turbat uxores et pueros et totam fami-
 liam. Sciendum autem quod ipse lusor proprijs ma-
 nibus seipsum sumitur perdit: que filii dei cru-
 cifixis manibus et pedibus redemit. Unde
 Bern. loquens in persona domini ad talem di-
 cens. Ego acquisiui te manibus crucifixis.
 Et tu sumis te manibus demonibus dedi-
 caris. Et est magna ingratitude que homo in
 pugnat eum in eadem parte corporis sui: in quo dominus

per amore ipsi tantum dolorem sustinuit.
 mm. Et est lusor qui vertit oculos
 cordis ipse peruenire: quod sibi peccatum suum
 dissuadeat. Si lucratur et vertit oculos
 mentis deorsum: tunc occurere sibi debet quod
 lucratur et cum illa pecunia et non damnationem
 Si autem perdidit et vertit oculos sursum: tunc
 occurere sibi debet quod perdidit et non hereditatem
 et beatam vitam. Si autem vertit oculos men-
 tis circa se: tunc aduerrere debet demones qui
 eum tanquam leones rugientes circumdant et eum
 deuorare affectant si deus operis eius potesta-
 tem super lusorem daret. Unde exemplum legitur in
 dialogo Cesarij que lusor quidam toro dedit
 tus erat ludotessera. ut nec die nec nocte
 quiesceret. Et in super sp. sacculum eum numeris
 secum ferebat: ut secum volentibus ludere obui-
 arer. in ludis autem ita expeditur ac fortuna-
 tus erat ut vix aliquis sine damno ab eo re-
 cederet. Ut autem posteris et presentibus osten-
 deret in quantum tales ludicini quibus ire inui-
 dietate blasphemie exercentur deum fo-
 rent: permissum est diabolo ut cum eo luderet
 qui multos eluserat et euiscerauerat multo-
 rum in superbia euacuauerat. Nocte vero quod
 dam in specie cuiusdam ludere volentis in trans-
 sacculumque numeris refertum sub ascella por-
 tans ad tabulam sedit: denarios liberaliter
 apposuit: tesseres iactauit et multum in bre-
 ui de pecunijs illius militis adquisiuit. Cui
 eum prope succederet et lusori pecunia iam
 quam apposuerat defuisset: iratus ait. Num
 quid non diabolus es tu? Et ille. Satis est
 Num appropinquat enim matutinale tempus
 oportet nos ire. Tollensque illum per rectum
 traxit cuius viscera tegul retrahentibus mi-
 serabiliter excussit. Et quod de corpore factum
 sit vel in quem locum illud perierit usque hodie
 a cunctis que ipsum nouerant ignoratur. Ha-
 ne viscerum eius relique tegul inherentes re-
 presunt. Ecce hinc exemplum ostendit quod dia-
 bolus suos ministros sinit ad tempus bene pro-
 spari: et quiet eos in fine remuneret. corpa-
 sez occidendo: aias vero in penas et nas per-
 petuo secum cruciandas detrudendo.
 Secundum principale est quod iuris sit de eo

precepto

quod potest in alea: pura quoniam quibus personis sit reddenda pecunia talis. Pro quo sciendum quod quicumque ludit ex avaritia. scilicet causa lucrandi: quicquid lucratur tali intentione siue paruum siue magnus tenetur restituere. Verbi gratia. Si quis luderet ex avaritia cum intentione multum lucrandi. et si talis solum quattuor denarios lucraretur: tenetur restituere. Ratio est: quia cum ludus sit quedam expoliatio: non potest quis licite per ipsum aliquid acquirere: et sic non potest retinere. **¶** Si quibus restituere debetur ipsi vel alijs. Ad hoc respondeo secundum doctores. Primo si cum filio lusisti alicuius patris qui non habet peculium castrense. et quod adhuc est sub obedientia patris. et tunc secundum Ray. restituere teneris patri eius. Secundo si cum uxore alicuius mariti lusisti: et lucratus es que non habet res parafernales: tunc teneris restituere marito eius. Tertio si cum religioso: tunc teneris restituere prelo suo vel monasterio. Quarto si cum sacerdote: tunc secundum consilium confessoris danda est pauperibus. et ratio: quia bona sacerdotum sunt bona pauperum. Quinto si lusisti cum illis qui sunt mente capti. scilicet surdi muti: ceci: et qui morbo perpetuo laborant. quia tales rebus suis possessi non possunt. Ergo qui tales viciat tenetur restituere: non dico illi qui amisit: sed tutori vel procuratori. Sed si tales antedicti lucrantur. tunc non tenentur restituere tibi: quia non dignus es rehabere. Quia quantum in te fuerit: eos spoliare voluisti: nec etiam possunt licite sibi retinere. **¶** Sed secundum consilium confessoris. tenetur pauperibus talia erogare. Sexto quicumque traxit aliquem ad ludum tenetur sibi restituere quicquid viciat secundum Thoma. scilicet de e. q. xxxij. Et nota quod ista attractio large intelligenda est scilicet quocumque modo verbis vel factis induxit eum cum ille alias non erat lusurus. Item siue in duxit eum in principio siue in medio ludi cum ille vellet desistere. Si autem lucratur ab eo qui ipsum in

uitum attraxit ad ludum: hoc sepe sibi non tenetur restituere: sed debet secundum consilium confessoris pauperibus erogare secundum Ray. et Thoma. Septimo qui fraudulentum ludit secundum Thoma. ubi supra: tenetur sibi restituere. et hoc intellige siue commisit fraudem ante: puta quia fingebat se quasi inscium deludo: et quasi hominem qui possit decipi: cum tamen decipere intenderet: siue commisit fraudem in illo ludo et submittendo taxillos falsos: seu etiam veros male et fraudulose iactando seu mendaciter dicendo quod obtinisset. seu male pecuniam numerando et huiusmodi. Octavo quando voluntarius cum voluntario ludit: et quod habet propria bona que potest alienare: tunc non tenetur sibi restituere: nec etiam ipse sibi retinere. Ratio est: quia cum ludus sit quedam expoliatio non potest quis licite per ipsum aliquid acquirere: et sic non potest retinere: sed nec illi debet reddere: quia ille non est dignus rehabere quantum in se fuit expoliare conabatur. Item supradicta collegi ex summa pisanorum et ex summa Joannis. Item quod nullus possit possidere cum deo in ipso ludores acquisitas sed debet eas restituere et dare sicut iam supra dictum est si vult saluam. patet per tale exemplum. Nam tempore beati Cyrilli episcopi fuit quidam adolescens consanguineus beati Cyrilli episcopi Rufus nomine qui fuit in eius seruitio. Et cum episcopus diuina celebraret adolescens ille iuit ad tabernaculum et ad suos consodales: et ibi cum eis ludum exercebat. Post aliquot vero tempus infirmatus est usque ad mortem. et sic in eadem infirmitate defunctus est. Tunc episcopus petiuit suffragia ab vniuersis et communiter fieri pro eo a toto populo sibi subdito. Quod populus gratanter acceptauit quia adolescens ille satis laudabiliter quo ad populum vixit: et ideo diligebatur communiter ab omni populo. Quodam die cum episcopus salutare sacrificium obtulisset pro anima defuncti et esset post missam

De septimo

lam in deuotione sua: apparuit ei defun /
ctus ille totus ignit⁹: et euz quereret q^s /
esset: Rñdit, Ego sum aia p sanguine /
tui p q^s inanit⁹ oras: qz eternalit⁹ dānat⁹ /
sum. Tūc eps pterit⁹ dixit. Quō h me /
ruisti: cū tā laudabilit⁹ vixisti: et ego spa /
hā te adhuc hēe innocētiā originalem. /
Qui rñdit: sic est. qz adhuc hgo suz: sed /
pp^t hoc dānat⁹ sum: qz habui in cōsue /
tudine de mane infra diuina vīa ire ad /
tabernā ad p sodales meos: et sic ibi euz /
eis lusi: et q^d lucrat⁹ fui: mibi reserua /
ui. et fui eis qⁿq^s occasio ire et blasphe /
mie: et de hoc nō formaui mibi psciētiā /
nec egi de h pniā q^suis qⁿq^s admoni /
tus sū i f mōibz et ab alijs bonis hoib⁹. /
S³ heu h non curauit: nec in h me emē /
dant. h eternalit⁹ dānat⁹ sum. Et hāc vi /
sionē scēp^t h bñs Lyrill⁹ brō Augustio.

oo **T**ertio sciendū est quō et quali /
ter tales ludī pnt esse liciti et fieri sine pec /
cato mortali. Rñdeo q^d aliq^s lud⁹ sit li /
citus ad h requirūt q^{tt}uor. Prīmū req^{ir} /
ritur cōgruitas psonē. Cleric⁹ ei in alea /
ludere non lz: qz public⁹ aleator repellit^r /
a dignitate clericali: non obstāre p^{er}uē /
dine. extra de excessibz platorz. Int dile /
ctos. Et talis de iure deponi p^ot si se nō /
correperit. i. 4. q. 4. Si q^s. 2. 35. distin /
ca. Eps. Scdo req^{ir}it^r q^{gr}uitas mate /
rie: vñ p esculēto vel potulēto q^s ludere /
p^ot. Tertio requirūt tps vt q^d nō ludatur /
tpe luc⁹ v^l pniē v^l cōmunionis. Quar /
to req^{ir}itur q^d nō faciat q^z legē ludi: vt q^d /
nō male cōputet: nec etiā ludentes puo /
cet: nec etiā ex cupiditate ludat: h solum /
p recreatōe viriū. Nota qⁿ pp^t deducti /
onē tps v^l recreatōem ludit id q^d sic lu /
crat f m bñm Thomā: dādū est paupe /
ribz. Et Raymūd⁹ dr saltē i iuditio aie /
Nota q^d lud⁹ aleē est oīs lud⁹ q^d innititur /
fortune. Ergo h q^d h dr de ludo aleē: i /
telligit^r de quocunq^s ludo: siue fiat i alea /
siue cū chartis depictis. et sic de alijs.

De inducentibz ad restitutionem /
rerum iniustarum pp

Equit de his q^d ad hoc valē nō /
pnt vt auar⁹ libent^r iniustas res /
restituat si ea frequent^r meditet^r /
Prīmū est qⁿisi restituat: particeps nō /
erit bonoz toti⁹ eccle^z et oīm indulgen /
tiar⁹ de quibz gaudēt et spant boni. Hpe /
aūt nec gaudere nec sperare p^ot de sp^{is}. /
Si aūt restituat: tunc oēs frēs spūales /
restituunt ei: et oēs amici dei frēs eius fi /
unt. Insup societas toti⁹ eccle^z ex q^z p^{re} /
bz in oīb⁹ bonis eccle^z. Unde ps. Par /
ticeps ego suz oīm timentū te. Scdm /
q^d iniusta velit aut nolit diu nō posside /
bit: h cū cito derelinq^{re} oportet. Unde /
ps. Relinquunt alienis diuitias suas. /
Vñ legitur exemplū q^d quidā diues ha /
buit totā sollicitudinē suā in diuitijs: et /
pgregauit magnā summam pecunie. et /
nullū hēdē habuit. Una diez sedebat /
et cogitabat se moritur⁹ et tūc nō posse /
vlt^{er} diuitijs suis: et dixit Aia mea ml^{ta} /
bona habes quicq^d desideras hñ po /
tes habere: horrea mea plena sunt fru /
gibz: et ciste mee plene sūt auroz argēto: /
et celaria mea plena sunt vino Ergo aia /
mea semper leta sis: et a me nō recedas: /
Statim audiuit vocē dicētē sibi. Stul /
te hac nocte subito morieris: et q^d congre /
gasti cui manebunt: et diaboli rep^{er}ent /
aiam tuā alse et ad infernū deducēt. Q^d /
sic factū ē: eadē ei nocte moriebat sine cō /
fessione et cōtritōe sac^o. Tertū est q^d i /
iuditio dure conqurent^r de eo oēs quo /
rum res iniuste vel violent^r retinuit: imo /
etiā pro modo loquēdi res quas ini /
uste habuit querelam contra eum defe /
rent. Talia cogitare debet quilibz aua /
rus q^d tot testes contra se habebit in iu /
ditio: quot homines spoliati sunt ab eo /
Et etiā quot res iniustas possidebit: /
tot testes contra se habebit. Quot te /
stes aliqui p^{er}tra se habebūt qui multas /
res iniustas possederūt. Quartū q^d cor /
pus christi nec sanus nec infirmus am /
plius aliquo modo sumere debet nisi p /
posse restituat. q^d si contrafecerit. cōtin /

precepto

get ei sicut iude: qui cum haberet. xxx. denarios de iniusto: cum accepisset buccellum introiit in eum sathanas et magis potenter eum possedit. Sic anaro contingeret si sic sacramentum recipit. Si militet sacerdos qui ei licentia scienter tribuit vna cum eo simul damnantur. Quinto quod nec deus nec aliquis sanctorum nec maria nec angeli dei in morte ei in adiutorium subueniunt nisi restituat imo deo et sanctis et angelis carere talem oportet tam in vita quam in morte: et etiam post mortem. Quod si miser et infelix est ille qui talia bona iniuste sponit deo et omnibus sanctis. et potius vult carere deo et omnibus sanctis quam talia restituere. Sextum quod quilibet res iniuste possessa parua vel magni valoris eum in perpetuum cruciabit in anima usque ad iudicium: et post iudicium in corpore et anima diuersimode torquetur. Nam qui vnus denarium scienter iniuste possidet et sic moritur: multum punietur. qui duos denarios plus. qui florenum multo amplius. et sic de alijs ascendendo. Item talis auarus si cogitet patibulum infernale sibi erectum a quo alio modo euadere non potest nisi per restitutionem. quia non dimittitur peccatum nisi ablatum restituatur. Item Augustinus. Quis latro videns patibulum sibi erectum non libenter restitueret quicquid posset: si se per hoc euadere crederet. Unde Augustinus. Quis enim ut viueret continue perdere noluit vnde viueret: eligens potius vitam mendicantem quam celerem mortem. Septima est quod filij quibus res iniustas lucratur parum aut forte nihil de illis rebus habebunt. Item si cogitet duritiam que post mortem suam futura est in eius filijs erga eum. vix enim semel in anno memoriam sunt nominis ipsius ut eius anniuersarium faciant. In semetipso autem potest respicere quam parum boni pro suis fecerit et sic sibi non dubitet fieri. et multo minus quia abundante iniquitate refrigescat ca-

ritas multorum: ut ait dominus. Unde legitur de quodam diuiti qui multas res iniustas possedit. et volens experiri fidelitatem filij sui: petiuit ab eo ut amore ipsius digitum suum ad ignem poneret donec vnus solus aue maria diceret: et ut sic cognosceret si eum paterne diligeret. Et filius cepit hoc acceperare. sed quanto ardore ignis sensit digitum suum retraxit dicens ad patrem. Quid te in hoc iuuarem quod totum corpus meum cremarem. Et pater ad filium. Quid tunc me iuuaret si propter te eternaliter damnarer. Et sic omnia iniusta restituit: et vitas in bono finiuit. Item cogitare debet talis auarus quod pecunia iniuste acquisita et filijs suis relicta: occasio erit mortis. vnde Exod. xxi. Si quis pro industria occidit proximum suum mortis homo ille. proximum autem est filius eius qui est os ex ossibus et caro de carne eius. Item vxor eius que teste christo in euangelio: erunt duo in carne vna. Tales proximos. scilicet vxorem et filios et omnes heredes gladio iniustarum rerum quas eis relinquit occidit. Et hoc pro industria facit cum res sciuit esse iniustas quas eis relinquit. nam quot denarios scilicet ter eis reliquit de iniusto: tot gladijs ipsos transfigit. Et ideo quod filios et heredes suos eterna morte damnat. Dicit dominus de ipsis durum verbum in euangelio. Dathan. Insurgent patres in filios: et filij insurgent aduersus patres. et tales filij dupliciter puniunt patres suos. Primo quod durum est quod querunt de eis filij sicut de crudelibus occisoribus. vnde Ecclesi. xli. De patre impio querunt filij. quoniam propter ipsum sunt in opprobrium. Secundum quod est grauius. quod in inferno eos torquent ad minus pro improperia in tantum quod nescio vtrum grauius pro filios vel pro demones puniant. Vnde exemplum legitur. quod quidam vltimarius habuit duos filios: quorum vnus conuictus in quodam sermone dixit patri suo. Pater si moreremur in isto peccato in ista vita tunc moreremur in corpore et anima. Sed conuictus et redde vnicuique quod debes. Lut

De septimo

pater et frater indignanter ruderunt. De
bes tu noster p̄fessor eē. vadesi mori vo/
lueris et nos p̄manebimus in bonis no/
stris. Qui tacuit et abiit in heremum et
pauperē vitam ibi duxit seruicō deo.
Tandē pater moriebat. et post aliquot
t̄ps moriebat s̄l̄r et frater. Cū ille bon⁹
heremita intellexisset q̄ pat̄ et frat̄ mor/
tū essent: misericordīa motus statū eoz
desiderabat sibi notificari. Tandē deū
petijt vt mereret eos videre. Una die
cū esset in orōe sua: venit angelus domi/
ni et dixit ei. Fiat tibi qd̄ petisti. Arripu/
it eū cum manu et dixit. veni ego osten/
dam tibi eos. Et duxit eū quo ip̄e nesci/
ebat. Tandē veniebat ad montē vnū:
et dixit ei angelus. Vis videre patrē et
fratrem tuū: Qui respōdit: volo. Et vl/
dit vallem et audiuit miserabilem vocē.
et vidit p̄mo patrē bulliētem in igne si/
cut vnū pisum in vna magna olla bulli/
ens. Et dixit pater. Ne ve ve. maledi/
ctā sit hora in qua p̄ceptus sum: et vēter
q̄ me portauit. Et cū audisset hec here/
mita tremuit et dixit. O pater es tu hīc.
Qui dixit. sum dilecte fili mi. b̄ndictus
tu scis qz̄ timuisti deum et cauisti illā sp̄e
luncam et penā istā horribilē. sed caue ri/
bī vt seruas deo. Et interim q̄ loq̄bat̄
venit frater sicut pater in bulliente igne
natādo infra et supra sicut pisum in olla
Et cepit filius maledicere patri in pei⁹
dicens. Maledictus sis tu pater in ef/
num. qz̄ iniuste acq̄sita sup̄ me heredita/
sti et sic me damnasti. Et ecōuerso pater
ad filiū dicens. Maledictus sis tu fili. qz̄
p̄pter te talia iniusta acq̄siui et retinui. et
sic me omni bono p̄uauī. et in hāc penā
p̄pterea descendī. Quibz̄ dixit filius vi/
uens P̄nt̄ vos aliq̄ suffragia iuuare vl/
p̄desse. Qui dixerūt: non. qz̄ in inferno
nulla est redēptio. Et cū hoc videret q̄
in eis nō esset aliqua spes: recessit. et dō
fideliter fuit. et sic saluatus est q̄q̄
Querit̄ vtz̄ q̄s teneat statim iniusta
restituere: Rūdeo fm̄ Tho. sc̄da sc̄de.

q. lxxj. q̄ sicut accipere est p̄tra iustitā
ita et eandē denere. . qz̄ p̄ hoc q̄ aliq̄s
detinet rem alienā inuito dño: impedit
eum ab vsu rei sue. et sic facit ei iniuriam
Manifestū est aut̄ q̄ nec p̄ modicū tem/
pus licet in peccato morari. s̄ q̄libet re/
net statim p̄ccm̄ deserere. fm̄ illd̄ Eccl̄.
xxi. Quasi a facie colubz̄ fuge peccatū
Et ideo q̄libet teneat statim restituere vl/
petere dilatoem p̄ se vel interpositā p̄so/
nam si occultū est. s. p̄ p̄fessorem vl̄ sacer/
dotem aliū sine exp̄ssione nois tui ab il/
lo q̄ potest vsu rei p̄cedere. Et in hoc
p̄cordat Ray. q̄ si denegat dilatoem et
velit q̄ cedat bonis suis et restituat Rū/
deo: tunc absq̄ dilatoe cedere debet oī/
bus bonis: etiā si oporteat ip̄m medica/
re. Tamē sine culpa p̄t accipere vite ne/
cessaria. s. extreme necitatis Queritur
vtrū ille p̄t accipere aliqd̄ p̄pter dilatio/
nem. Rūdeo q̄ nō. qz̄ sicut nō debet ca/
rius viderere rē aliquā p̄pter dilatoem.
sic nec tibi aliqd̄ reape p̄t p̄pter dilatoem
restituōis. Ergo si dedisti vni sup̄ sorte
ip̄e teneat sibi cōputare in sortem. Quid
si q̄s oīno est impotēs ad restituendum
Respōdeo fm̄ Ray. Doleat de hoc et
p̄ponat soluere q̄c̄io p̄t rr Querit̄
cui restituēda sit res furtiua vl̄ rapta seu
al̄s male recepta. Respōdeo fm̄ Ray.
Et cui res subtracta fuit: vl̄ si defunct⁹
est suis heredibz̄: et fiat caute q̄ntum p̄t
vt p̄ religiosum et h̄mōi. ita tamē q̄ nul/
la p̄sona furem p̄dat. Et fm̄ Ray. qui
liber male fidei p̄fessor teneat restituere
rem cū oībus fructibus p̄ceptz̄. et quos
ip̄e dñs p̄cepisset si ip̄e possedisset. extra/
deresti. spo. Et intellige fructus q̄ sup̄/
sunt: deductis illis exp̄sis que sūt gra/
fructuū querendoz̄ p̄gregandoz̄ et refer/
uandoz̄. Si aut̄ sunt vage restituōes
vbi dñs siue heredes ignorāt: tūc talis
res fm̄ p̄silium p̄fessoris q̄ auctoritatez̄
habet distribuatur in p̄as causas et p̄ios
vsus pauperz̄. maxie vbi ep̄s reseruat s̄i/
bi talē causam de vagis restituōibus.

precepto

Quid si diceres. sacerdotes & monachi multa loquuntur in sermonibus de rebus iniuste acq̄sitis ut sibi tribuant. Rñdeo q̄ res iniuste acq̄sitate nō debent dari nec sacerdotibus nec monachis nec paup̄ibus nec ecclesijs nec monasterijs. sed restituēde sunt veris heredibus cū sciunt. Un̄ exemplum. Quidam diues de rebus iniuste acq̄sitis volens de hoc satisfacere deo ecclesiā in honore beate p̄ginis cōstruxit. eamq̄ decēter ornavit. Perfecto igitur opere: quēdam sanctū ep̄m vocavit ut eādem ecciam p̄secraret. Qui cum ad p̄tōem eius venisset eādem ecciam vesp̄ere p̄specturus intravit: inuenit diabolū stātem exēsis manibus vtrūq̄ parietem cōplectentem. Cui dixit ep̄s. Quare hic stas. Rñdit. in p̄dio meo sto. Cui ep̄s. Quis tibi dedit hoc p̄dium. Respōdit. Nōnetu p̄cordas cū sacra scriptura q̄ ea que cū vsura & iniustis rebus fiūt mea sunt. Ep̄s respōdit. cras deo dāte auferā tibi possessionē istā. Demon rñdit. ergo iniuriā mihi inferes: cū nec ip̄e de' aliquā mihi velit fieri iniuriā. Ep̄s dixit. Ne ergo tibi iniuriā fieri cōqueraris: adiuro te p̄ crucifixū ut h̄c quid d̄ tuis hic inuenes? hac nocte tollas: alia intacta relinq̄edo. Respōdit demon. ita fiat. Hanc autē factō cū ep̄s cū magna p̄li turba ad ecciam dedicaturus p̄cederet: nō vnū q̄dem lapidem inuenērūt. **Querit̄**: qualit̄ restituet q̄ impeditur aliquē a cōsecutōe alicuius muneris vel bñficij. Rñdeo si impedit aliquē cui iā determinatū est ut ei detur. & ip̄e ex odio p̄curat reuocari: tūc tenetur ad restitutōem equalē fm suā facultatem. Si autē impedit anteq̄ firmatū sit ut ei detur: tūc q̄dem ad aliquam recōpensationē: nō tamē tenet̄ ad equalē. q̄ ad huc fuit dubiū vtrū illi dare. **Querit̄** qualit̄ satisfiat p̄ his q̄ restitui nō p̄nt ut mutilatio mēbi: stup̄r: & silia. Respōdeo fm Baul. in his q̄bus damnū neq̄ in se neq̄ in equalenti restitui p̄or: satisfiat

at p̄ recōpensationē faciendā fm arbitrium boni viri. **Exordat** Tho. sc̄da secūde. **Querit̄** de illis q̄ male recipiūt a p̄sonis ecclesiasticis: quō teneantur ad restitutōem. Rñdeo fm Ray. Diuites & potētes q̄ receperunt p̄ fraudes: minas: & p̄ importunitates & h̄mōi tenent̄ restituere ip̄is vel eccie. S̄z fornicarie & h̄mōi turpes p̄sone quicq̄d p̄ tali turpi actu receperūt a clericis: tenentur restituere ip̄i eccie: nisi forte eis fuerit datum causa elemosyne in summa necessitate. Sciendū q̄ meretrix h̄c q̄d recipit p̄ salario a secularibus p̄sonis hoc p̄t retinere. sed h̄c quid recipit a clericis p̄ tali actu tenet̄ restituere eccie. **Querit̄**ur quādo creditor dimittit debitōem. vtrū tunc sit liberatus a solutōe. **Respondeo**. si debitor sponte & p̄pria voluntate dimisit nō tenetur amplius soluere. Ergo si pauper esset: & creditor tibi sp̄ote & p̄pter deum dimitteret: absolutus es. Similiter si habes restituere & velles restituere: et creditor tibi ex gratia v̄l amicitia dimitteret: absolutus es a restitutōe. Secus si deceptus v̄l coactus: vel q̄ parauit se nūq̄ aliq̄d posse reuocare: **Uille** q̄ posuit se ad manus creditoris. h̄ tamē non intēdebat restituere: immo sperauit q̄ p̄ modico v̄l p̄ nullo quitaret: al̄s nō posuisset se: talis nō est absolutus a restitutōe: h̄ sp̄ in tali casu tenet̄ ad restitutōem. **Sciendū** tamē q̄ non solum magna: h̄ etiam pua restitūda sunt. **Unde** exemplum: cōuersus q̄dam ordinis cisterciensis: cū missus eēt ab abbate suo & deberet trāsire aquas quandā & nō habebat nauulū p̄misit naute obulū transmittere. Qui cū postea mortuus eēt & nō missus illum obulū nec fuisset cōfessus negligētiam illā: q̄ v̄ltp̄ eēderat eo q̄ parum eēt p̄dictū obulū post obitū an̄ oculos habebat: q̄ tantū creuit ut maior mundo ei videret. Et cū nihil aliū obsisteret q̄d ab ingressu celi eū ip̄ediret nisi obulū solus: & cū nō posset euadere nisi ille obulū

De octauo

in illo puniret ad peritōem angelorū z
sanctorū q̄bus seruiert p̄missa est aīa
ad corpus redire. Et zessus est illd ab
bati. Et missus est illi obulus su⁹ cum
magna velocitate: quē vt mox r̄cepit cō
uersus expirauit z celi gaudia intrauit.

De octauo p̄cep.

On falsum testimoniū dices
A **U**bi s̄m Aug⁹ p̄hi/
bet om̄e nocumentū quo q̄s
p̄ falsitatem oris ledit p̄ximū

Et cōtra hoc p̄ceptum faciūt octo ge/
nera hoīm. **P**rimū sunt falsi testes et
mēdaces hoīes qui p̄uuis hoībuz p̄xi
mis nocere volētibus p̄stant auxiliū p̄
suū falsum testimoniū Pro quo sciendū
q̄ falsus testis in falso testimonio mul/
ta mala p̄mittit. Primo animā p̄riam
occidit cum suo mēdacio z falso testimo/
nio. Sap. i. Os quod mētitur occidit
aiam. Scdo x̄pm negat. qz corruptio
veritatis est negatio dei **U**n̄ qui verita
tem negat x̄pm negat. imo est valde hor
rendū nomē dei assumere in testimoniū
falsitatis. Tertio p̄ximū ledit z dam
nificat: aut in rebus: aut in fama. aut i
p̄sona. id est in corpe cum suo falso testi/
monio Ergo qlibet talis bonus homo
sic lesus p̄t dicere cū x̄po illud ps̄. In/
surrexerūt in me testes iniq̄. Notandū
q̄ sc̄us Thomas sc̄o a sc̄o. q. lxx. dicit
q̄ falsus testis peccat mortaliter z tenet
ad restitutōem oīm. xiiij. q. v. Nō sane
q. vi. Si res aliena. Et tales puniūtur
a deo non solū in futuro: s̄ etiam in p̄nti
quandoq̄. Exemplū p̄z infra. viij. A.
Seq̄tur de mēdacijs. Pro quo no/
ta q̄ mēdacium est falsa significatio vo/
cis cū intētiōne fallēdi **U**nde q̄rit vtrū
maius peccatū sit mentiri verbo vel fac
to: Respōdeo s̄m Thomā in q̄dlibeto
Cum eadē intētiō sit fallēdi in vtroq̄
vterq̄ peccat equaliter. verbū em̄ z fac
tū assumunt vt instrumentū fallēdi. vñ

nō refert q̄ntum ad peccatū vtrū aliq̄s
verbo scripto vel nutu vel quocūq̄ fa/
cro mentif: sicut nec refert quātū ad ho
micidium vtrū aliq̄s gladio v̄ securi in
terficiat. Item q̄ritur: in quo differt mē
daciū a falso. Respōdeo: falsum dicit
q̄cūq̄ credit verū dicere: z tamen hoc
idem quod estimat verū esse nō est verū
Sed mētiri est quādo aliq̄s loq̄tur ali/
qd qd̄ veraciter scit nō esse verū. z sic cō
tra mētem p̄riam loq̄tur. Nā z menti/
r̄ dicit quasi contra mēte ire Ergo dif
ficulter vel nunq̄ p̄t aliquis scire aliq̄e
mentiri. nisi solus deus. quia quādo fal
sum loq̄tur quod credit esse verū nō mē
titur s̄ falsum loq̄tur. **B** Sc̄o
dum q̄ quāq̄ sunt q̄ possunt valere ad
detestatiōem huius peccati. s. mēdaciū.
Primū quia istud peccatū est diaboli/
cum. quia p̄mum mendaciū p̄misit dia
bolus. vt habet Gen. iij. cum dixit p̄i
mis parētibus nostris Nequaq̄ morie
mini. **U**n̄ Johis. viij. legit de diabolo
Cum loq̄tur mendaciū ex p̄rijs loq̄it
tur. quia mendax est z pater eius. ergo
mendax habz linguaz diabolicā **S**e
cundū est hoc. q̄ illud peccatū inquinat
membuz in quo magis indecēs est im/
mūdiā. scz os hoīs. Reddit em̄ illud
abhominabile deo. vñ Prouer. xij. Ab
hominatio ē deo labia mēdacia. Si ali
q̄s os suū aptum haberet muscis z alijs
rebus immūdis q̄cūq̄ vellēt ibi tra
re: z p̄mitteret eas ibi nidificare: os ei⁹
abhominabile esset hoībuz: sic os men
dax abhominabile est deo: cū immūdi/
cia mēdaciū plus displicet deo q̄ immū
diā muscarū **T**ertū. q̄ illud pecca
tū hoīem facit similit̄ false monete. ergo
q̄ntum p̄ualet florenus bonus floreno
falso: tāto p̄ualet homo verax homi
ni falso z mēdaci. vnus aut̄ bon⁹ flore
nus valet plus q̄ mille falsi. z bon⁹ hō
verax p̄ualet mille mēdaciibus Et sicut
falsa moneta nō valet nec ad emendum
nec ad vendendū. sic homo mendax ad